DE RE HOR TENSI LIBEL- LVS,

Vulgaria herbarum, florum, ac fruticum, qui in hortis conſeri ſolent, nomina Latinis uocibus efferre docens ex probatis autoribus.

In puerorum gratiam atque utilitatem.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

Lugduni apud Seb. Gryphium.
1539.

CAROLI STEPHANI LIBELLVS DE RE HORTENSI.

COGVNT *me aduleſcentulorum quorundam, bonarum, ita me Deus amet, literarum ſtudioſorum preces: ut hortorum non ſolum herbas, ſed etiam uiolas, frutices, & huiuſcemodi cætera breui compendio deſcribam. Sunt hæ quidem preces, ſed tales, quibus niſi amiciſsimi eſſent, qui id à nobis quotidiano conuitio expetunt, nunquam obtemperare induceremus in animum: neque aliquando committeremus, ut tam inconſtans & uaria herbarum atque fruticum nomenclatura à nobis audaci quodam uerius quàm certo dicendi ſtudio deſcriberetur. Aiunt tamen illi, ſe non quæ incerta ſunt & obſcura expoſtulare, tantùm quæ uulgaria & ab antiquis, tum Græcis, tum Latinis autoribus explicata. Atqui illud, mehercule, tam uidetur mihi difficile, quàm quod eſt difficilimum: cum & omnino diuerſus ſit hortorum noſtrorum ab antiquis cultus, & non omnia habeamus quæ illis erant in promptu: nobis quoque pleraque in uſum ueniant, quibus planè antiqui hortorum cultores caruiſſe uideantur. At uerò, inquiunt illi, tantùm petimus, ut uulgaria florum, herbarum, ac fruticum nomina, quæ in hortis noſtratibus paſsim reperiuntur, Latinis uocibus nobis exprimas, aut ſi deſint*

Latinæ, Græcis uerbis quo pacto dici poßint aperias: ut ſaltem ſiquando nobis contingat, hortulos inuiſere, quibus nemo eſt qui non animi cauſa plurimum interdum oblectetur, muti non uideamur: aut ab illis rebus alieni quæ ab optimo quoque ingenio, ſingulari quodam animi deſiderio appetuntur, & noſtræ eruditioni haud parum conferunt. Nihil enim eſt quod æquè iuuenis animum commendet, atque earum rerum cognitio, quibus quotidie animum paſcit: perinde atque optimum eſt eum qui tritico aßiduè ueſcitur, panis nomen non ignorare. Perbelle id quidem & ingenuè: neque uerò illud non ab optimo ac laudabili ingenij candore prodire poteſt, ut id deſideretis: modò aliquando præſtare poßim, quod fortaßis immatura ætas uix pollicetur. Faciam tamen quod in me erit; daboq; operam, ut ſi non omnia, ſaltem quæ uulgaria ſunt magis, & à Columella, Varrone, Plinio, atq; alijs tradita, facili quodam ordine accipiatis. Itaque ab ipſa horti ſignificatione incipiendum.

HORTVS.

1

HORTVM *ab antiquis dictum pro uilla (uulgus uocat ung uillaige) autor eſt* Feſtus: *ea ratione, quòd ibi orirentur qui arma capere poſſent.* Hinc Plinius *lib.19.cap.4.* In *duodecim (inquit) tabulis legum noſtrarum nuſquam nominatur uilla, ſemper in ſignificatione ea hortus, in horti uerò ſignificatione, hæredium.* Et *paulò pòſt,* Romæ *quidem, inquit, per ſe hortus, ager pauperis erat.* Itaq; *à uerbo orior, deductum eſt. ob id autem aſpiratur, ut differat à dictione* ortus, *quando originem ſiue natiuitatem ſignificat.* 2

Hortus, *ung iardin, à Græcis* κῆπος *dictus, qui uel animi gratia fiebat, hoc eſt ad uoluptatem & delectationem (cuiuſmodi* Epicurus Athenis *primus inſtituiſſe intra mœnia creditur, ut meminit* Cicero *in libris de* Natura Deorum, *unde etiam hortorum magiſter à* Plinio *dictus eſt) uel etiam utilitatis:* Expedita *enim res, inquit* Plinius, *& parata ſemper, neque egent igni qui hortos habent: crudis enim cibis facilè ueſcuntur, & coctu facilibus.* 3

Itaque *hortus altera ſuccidia quondam putabatur, & ubi opes horti deerant, de carnario & macello uiuendum erat: erant autem carnis deſideria antiquis in exprobratione.* 4

In *horto antiqui maximè caules ſerebant ad pulmentaria: unde hortorum caules plurimum prædicat* Cato. Et *matrumfamiliâs horti curæ erant: hinc, iudicabant in*

domo, nequam eſſe matremfamiliâs, ubi intelligens eſſet hortus. 5

Hortus *olitorius, ung iardin de meſnaige, in quo olera ſeruntur & creſcunt, in uſum noſtrum.* Olus *autem uocamus unamquamque ſatiuam herbam, qua ueſcimur, & cuius folijs & caule utimur in edulium.* Theophraſtus, *Olera, inquit, uocamus, quæ in uſu noſtro ſunt, ut intubum,&c. hinc forum olitorium* Romæ *macellum diu uocatum eſt, quòd in eo olera uenderentur.* Vnde *etiam olitor, qui hortum olerum curat & excolit, ung iardinier: qui à nonnullis etiam hortulanus, & à* Græcis κηπωρὸς *appellatus eſt.* 6

Hortorum *curam & cultum ueteribus agricolis inſigniter neglectum probè ait* Columella *libro 10.* Parcior *enim erat apud priſcos frugalitas, humilimiſq; cibis uictum tolerabant.* Mox *uerò cum noſtra ætas dapibus libidinoſis precia conſtituerit, cœnæque non naturalibus deſiderijs, ſed cenſibus æſtimentur, plebeia paupertas ſummota, à precioſioribus cibis ad uulgares compellitur.* 7

Horti *etiam in plurali, non ſolum oleribus, ſed & arboribus conſiti dicebantur, & uoluptatis gratia comparati: ut* Pompeiani, Salluſtiani, Luculliani, *qui apud* Romanos *maximo in precio fuerunt: extantque adhuc hodie eorum hortorum uetuſtiſsima monimenta: ut facilè conijcere poſsimus, inſtar uillarum exædificatos fuiſſe* Mecœnatianos *&* Neronis *principis hortos.* Quinetiam *uiuaria & aquæ piſcatoriæ hortis includi ſolebant uoluptatis & amœnitatis cauſa.* Cicero *libro tertio* Offic.

Pythius

Pythius quidam qui argentariam faceret Syracuſis, uenales quidem ſe hortos non habere dixit, ſed licere uti Cannio (ſi uellet) ut ſuis, & ſimul ad cœnam hominem in hortos inuitauit. Quo in loco etiam hortulos pro eodem ſumere uidetur: Cannius (inquit) eques Romanus dictabat ſe hortulos aliquos emere uelle, quò inuitare amicos, & ubi ſe oblectare ſine interpellatoribus poſſet. Itaque hortos Craßipedis dixit Cicero ad Atticum, pro fundo, & quam poſſeßionem ruſticam uulgus uocat: Cogito, inquit, in hortis Craßipedis, quaſi in diuerſorio cœnare. 8

Hortus penſilis qui ſupra columnas uel ædificia factus quodammodo pendere uidetur: cuiuſmodi memini me uidiſſe Romæ in palatio ampliſsimi Cardinalis à Valle. Huiuſcemodi autem hortos, ut inquit Plinius lib. 19. cap. 4. uel Semyramis, uel Aßyriæ rex Cyrus primum fecerunt. Idem lib. 36. cap. 4. Leguntur & penſiles hortos, imò uerò & Latium oppidum feciſſe Aegyptiæ Thebæ. Quiddam ſimile cum penſilibus hortis uidentur habere ij quos plebs noſtra urbana de feneſtris ſuis appendere ſolet: ut hortorum imagine, ut inquit Plinius, quotidiana oculis rura præbeant. 9

Hortus riguus uel irriguus, ung iardin pres de leau, ou au meillieu, duquel paſſe ung ruiſſeau deau clere. Quemadmodum in uillulis ſæpe inuenitur. Plinius libro 19. cap. 4. Hortos uillæ iungendos non eſt dubium, riguosq; maximè habendos ſi contingat profluuio amne. Quod explicare pulchrè uidetur Columella his uerſibus,

Vicini quoque ſint amnes, quos incola durus

Attrahat auxilio ſemper ſitientibus hortis.

Cato, *Vinea prima eſt, uel ſi uino multo eſt, hortus irriguus.* 10

Hortus inſtructus, ung iardin en ordre, cultiué, accoutré. Cicero tertio Offic. de hortis Pythij, *Quid multa? Impetrat, emit homo cupidus & locuples tanti, quanti Pythius uoluit, & emit inſtructos: hoc eſt, cultos & ornatos.* 11

Horti apud antiquos plurimum commendati fuerunt Adonidis Veneris amaſij, & Heſperidum, è quibus mala aurea retuliſſe Herculem fabulæ ferunt. Videto Eraſmum in Chiliadibus. *Antiquitas, inquit* Plinius, *nihil prius mirata eſt, quàm Heſperidum hortos, ac regum Adonidis & Alcinoi: de quibus multa fabulati ſunt Poëtæ.* 12

Ab horto fit hortulus, ung iardinet. Plinius libro 25. cap. 2. *Erat tunc Protogenes in ſuburbano hortulo ſuo. & hortenſis, qui in horto creſcit: ut hortenſis aſparagus, hortenſis lactuca.* Differunt *autem hortenſia, quæ* Græci κηπευτικὰ *uocant, ab agreſtibus, cura & ſatione.* Opes *enim, inquit* Plinius, *differentiam in cibo fecerunt, ut etiam carduis ueſcamur.* 13

Conſerere hortum, plāter ung iardin. Varro de agricul. lib. 1. cap. 23. *Nam & in recentibus pomarijs, deſitis ſenunibus, in ordinemq; arbuſculis poſitis, primis annis antequam radices longius procedere poſſint, alij conſerunt hortos, alij quid aliud.* Sic etiam *conſerere locum.* Columella, lib. 11. cap. 2. *Itaque in totum præcipimus, ut quiſque natura locus frigidus erit, is primus*

conſera

conſeratur. 14

Facere hortum,faire ung iardin. Apricus locus,inquit Varro;deligendus,in quo ſeras uiolam,& hortos facias. nam ea ſole nutricantur. 15

Irrigare hortum,arrouſer ung iardin. Horti, inquit Plinius, ſi rigui non ſunt, è puteo pertica, organis'ue pneumaticis uel tollenonum hauſtu irrigandi ſunt. Noſtri autem clepſydris utuntur ad hortos irrigandos, une chantepleure. 16

Fodere hortulum, labourer ung iardinet. Palladius, Si fons deſit,aut imprimendus eſt puteus, aut ſi nequeas hoc,piſcina ſuperius conſtruenda eſt, &c. Si hac omni facultate carueris,ſemper altius tribus aut quatuor pedibus ad paſtini ſimilitudinem fodies hortulum. paſtinum autem intelligit inſtrumentum ruſticum bifurcum, quo ſemina panguntur,uulgus uocat une binoire. 17

Inſtruere hortum: componere & ornare,accouſtrer & mettre en ordre ung iardin. Col.lib.11.cap.2.His diebus commode inſtruuntur horti, de quibus ſuo loco dicam ſecretius. Vnde inſtructus hortus à Cicerone dictus 3. Offic. 18

Cæterum in horto probè faciendo hæc obſeruata ſunt ab antiquis, ut fuerit ſterquilinio ſubiectus, cuius ſucco ſponte fœcundaret: cui præterea leniter inclinata planities, curſus aquæ fluentis per ſpatia diſcreta deriuaret: atque hic hortus riguus appellatus eſt, ut prius dixi. habebat inſuper terram ſtercore commiſtam, nõ cretaceam, argillaceam, aut rubrica conſperſam. hæc enim ſunt ſeminibus inimica.

Clauſuræ & munitiones hortorum. 19

HOrtos antiqui uarijs modis claudebant, quemadmodũ hodie quoq; ſolemus. Alij enim, inquit Palladius, luto inter formas clauſo, parietes figuratos ex lateribus imitabantur. Qui mos paßim in Italia adhuc eſt frequentißimus, præſertim in hortis, delectationis gratia compoſitis. Quibus copia ſuppetit, macerias luto & lapide excitant: ut ſolent ditiores, qui uoluptatem pecunijs emunt, neque ſumptibus parcunt: & pomaria, fruticeta, atque etiam ueluti ſyluulas quaſdam hortis includunt. Pleriq; ſine luto congeſta in ordinem ſaxa componunt, aduerſus ferarum impetus. Alij, ornatus gratia, ſpinarum ac ruborum plantas & ſemina in munitione diſponunt: quod ferè faciunt ij qui ruri, & incluſum domi ſuæ hortum habent. Ac ne quid à iuuenibus deſiderari poßit, eorum quæ ad hortenſium munitionum cognitionem ſpectant: primum nobis dicendum eſt de clauſuris parietum, atq; adeo herbis quæ parietibus ruſticis ſeſe circumuoluere & adnaſci ſolent: deinde uero ad ſepimenta & ſepes deſcendemus: & unà ruborum, ſpinarum, ac fruticum ſpecies explicabimus.

Herbæ uetuſtis hortorum parietibus ſponte adnaſcentes. 20

QVandò perneceſſarium uidetur atq; utile, pueros hortos ingredientes non ſolum eas herbas quæ in

ipſis creſcere ſolent cognoſcere, ſed etiam earum quæ foris, hoc eſt uel parietibus uel ſepimentis adhærent nomina, ſi forte interrogentur, ſcire, atque intelligere: Non *eſt igitur hæc pars à nobis omittenda, ut de illis pauca quædam breuiter diſſeramus. Ac ne aliquid intactum à nobis relinquatur, incipiemus ab ipſa hedera.* 21

Hedera itaque, quam uulgus uocat du lierre (id enim eſt inſtituti noſtri, ut etiam uulgaria nomina percurramus) ab hærendo quidem dicta eſt, quòd uetuſtis parietibus inhæreat. Quibuſdam tamen magis placet ab edendo dictam fuiſſe ederam, quòd uetuſtos parietes dum ſerpit, & latius per muros quibus adhæret diuagatur, corrumpat & exędat. atq; ita ſine aſpiratione & diphthongo contendunt ſcribi debere. Vnde *etiam primam breuem habet apud* Virgilium, Paſtores *edera creſcentem ornate poëtam.* Neque *uero deſunt, qui ederam dictam uelint, quòd loca edita petat, & alte diuagetur, atque etiam altiſsimos parietes conſcendat. mihi tamen arridet magis prior opinio.* 22

Hederæ autem (quæ à Græcis *κιττὸς dicitur) multæ ſunt ſpecies, quas proximum eſt ut explicemus.* Eſt *igitur prima omnium, hedera celſa, quæ per ſe ſtans arboreſcit, quam* Græci *dendrocyſſon appellant: ſiue etiam orthocyſſon ut uult* Columella, *hoc eſt rectam & rigentem, & quæ ſola ſine adminiculo ſtat.* Eſt *& alia celſa, omnium maxime uiuax, quæ ſuis cyrris & clauiculis parietes conſcendit, arbores amplexu ſuo perſtringit, & ſuccum habet arbori, quam amplectitur ſimilem: unde quernea hedera in medicinis magis probatur, quemadmodum*

modum & uiſcus quercinum, & polypodium quercinum. Atque huius hederæ celſæ tres ſunt rurſus ſpecies. Eſt enim nigra, quæ mas à Plinio uocatur, fertq́; corymbos nigros, hoc eſt racemos in orbem circumactos. Verg. –Atque ederæ pandunt ueſtigia nigræ. Hæc autem Bacchica & Nyſia appellabatur: quòd ea in ſacrificijs Bacchi, quæ Dionyſia uocabantur, coronamenta fierent. Alia eſt hedera alba, quam fœminam Plinius uocat. Eſt autem alba, uel ſolo ſemine aut fructu, aut fructu & folio. Vergil. Candidior cygnis, hedera formoſior alba. Seruius tamen non ex folijs, ſed ex ligno cognoſci utranque hederam contendit. Atqui hedera etiam antiquis ſatiua fuit, cuius ſuccus, tædia narium, graueolentiamq́; emendat. Plin. lib. 24. Quarta eſt inter celſas quæ dicitur helix, folia multo minora habens quàm aliæ. dicta helix, quòd multas habeat inuolutiones: nunquam autem fert fructum: ac ne quis putet id uitio ætatis fieri, Theophraſtus ait, quantumuis diu uiuat, nunquam helicem fructum edere. Eſt & alia præter has hederæ ſpecies, quæ Græcis chamæcyſſos, Latinis hedera humilis ſiue terreſtris dicitur. Serpit enim humi, & folia minuta habet ac pauca, præſertim in ſyluis. Caue autem ne putes eam eſſe herbam quæ uulgò corrupte hedera terreſtris pro herba terreſtri uocatur, atque in officinis pro hedera terreſtri uenit in uſum. nam neque folia hederæ habet, ſunt enim inciſa magis & latiora, qualia marrubij: prætereà alium omnino odorem & ſaporem refert, eſt enim odoris teterrimi. Cæterum chamæcyſſos hederæ omnino ſimilis eſt, niſi quòd imbecillis, ut conſcendere arbores non poßit,

locus

etiam

etiam ſi illis hæreat. nullos enim corymbos aut cyrrhos habet. Atq; hæc de hedera ſint ſatis. 23

Helxine Græcis, *herba muralis* Plinio, *uulgo parietaria, & muralium, de laparitoire. quòd parietibus adnaſcatur & inhæreat: helxine autem dicta ab* ἕλκω *trabo, quòd folijs hirſutis, proxima quæque attrahere uideatur: atq; hæreat ueſtibus ac quibuſuis alijs rebus.* Quinetiam *eius ſemen eſſe admodum aſperum conſpicitur.* Scribonius, *urceolarem uocat, quòd tergendis urceis idonea ſit.* Quibuſdam *etiam perdicium uel perdicias appellatur, à perdicibus, quæ ſummopere hac herba delectantur, ac ſeſe libenter uolutant in locis helxinoſis.* Eſt & *altera helxines ſpecies, hederaceum folium habens, quæ quia in uinetis utplurimum naſcitur, à* Græcis *cyſſampelos dicta eſt, quaſi uitis hedera.* 24

Viola *lutea quam quidam leucoion luteum, pharmacopolæ uiolam* Cheiri, *appellant: parietibus etiam uetuſtate exeſis adnaſcitur, cuius deſcriptionem differemus in eum locum, in quo de uiolis & floribus agemus.* 25

Chelidonia, *de leſclere. uel etiam chelidoniũ, quod quidem maius appellatur, habetq́; folia oluſatri, parte altera alba, altera uiridia, & luteo lacte abundat: circa muros frequentiſſimum eſt.* Hac *herba dicuntur hirundines pullis ſuis uiſum reſtituere: ad quod uidetur uulgaris noſter ſermo alludere.* Eſt *etiam chelidonium aliud, quod minus dicitur, uocaturq́; uulgo ſcrofularia, quòd ſcrofulas (quas Græci* τὰς χοιράδας *uocant, des eſcrouelles) ſanare comperta ſit: eſtq́; planta uerna, humi ſerpens, folio hederaceo, minore tamen, ſine caule, flore luteo, radici-*

bus

bus multis, toroſis, bulboſis, & acribus. 26

Creſcit etiamnum muris præruptis quod polypodium uocatur Græcis, quaſi multipes. radix enim illius herbæ multis cyrris ſeu pedibus nititur: eſtq; intus herbacei coloris, habetq; ſaporem ueluti ex dulci amarum, folia filici ſimilia apparent, ad quarum ſimilitudinem accedit proxime quæ uocatur dryopteris Græcis, Latinis uerò filicula, uel querna filix, radice tantùm à polypodio differens: naſcitur enim polypodium etiam circa quercus, & id quidem omnium optimum creditur. 27

Aizoon quoq;, hoc eſt ſemperuiuum, uetuſtorum parietum ſummitatibus creſcere ſolet. Sunt autem eius duæ ſpecies: maius, quod folia latiora habet, ſpiſſa, & craſſa, pollicari magnitudine, atq; in formam gladioli acuminata, uulgus, Iouis barbam uocat, de la ioubarbe. Eſt etiam minus aizoon quam uermicularem uocant, à ſimilitudine foliorum, quæ rotunda ſunt & figuræ oualis, ut uermiculos putes. Semperuiuum autem dictum, quòd nullis frigoribus aut cœli iniuria quantumuis frigida, moriatur. Huius autem poſtremi aizoi duæ ſunt ſpecies, alterum enim minus eſt, & folia minora ac ramos multos habens: quod ſi guſtaueris, calidiſsimum eſt, & linguam uehementer urit. (Itaque falsò pro aizoo ſumi uidetur, cum calidum ſit & exulcerans. unde non parum mihi uidentur aberrare qui ea herba pro aizoo minore in confectione populei utuntur: eam autem Latini illecebram uocant: Hermolaus andrachnen agriam appellat) alterum maius, & folia longiora habens, interdum etiam ferè priori ſimilia: quod ſi guſtaueris, frigidiſsimum ſenties. Itaque

noſtri

noſtri id conſerentes & excolentes, in acetarijs eo utuntur. 28

Adianton, hoc eſt nõ madeſcens, quòd ſemper ſiccum inueniatur, etiã ſi ipſam herbam aqua immerſeris: quòd ſi madeſcat, ſtatim quidem ſiccatur. Eſt autem duplex: album, & nigrum: album quidem, uocatur etiam ebenotriches, quòd folia habeat capillis ebeni ſimilia: atq; hinc fortaßis corruptum uocabulum, inquit Hermolaus, ut uocemus capillum Veneris. habet autem folia coriandri, magnis interuallis inter ſe diſtincta, feſtucas exiles, admodum frequentes. plurima reperitur apud Montempeſſulanum, circa puteos. Cuius loco ea herba, quæ uulgo uocatur ſaluia uita, ueteribus parietibus creſcẽs, utuntur quidam pharmacopolæ: eſt enim eiſdem uiribus prædita. Nigrum autem adiantum, in uetuſtis parietibus & inter ſaxa frequentißimum eſt, uulgus uocat polytrichon & trichomanes. 29

Aſplenum ſiue aſplenium ſiue ſplenium, herba quæ etiam uetuſtis parietibus creſcere ſolet, quam uulgus uocat ceterac. Manardus autem aſſerit uocari cetrac. dicta aſplenium, quòd pota ſplenem abſumat. Vnde Vitruuius autor eſt, circa Cortinam urbem, propter abundantiam aſplenij, pecora multa ſine ſplene inuenta. Marcellus eam eſſe putat (longè tamẽ diuerſam) quæ uulgò ſcolopendria ſiue ſcolopendrium appellatur, lienem enim etiam hæc abſumit: ſed eſt folio dracunculi, multo longiore tamen, ſine caule & flore. Itaque potius referret eam quæ hemionitis Galeno, Theophraſto hemionion dicitur

dicitur, quòd mulis ſit gratiſſima, ideoq́; ſemiaſina appellatur. niſi mauis ſcolopendriam pharmacopolarum accipere, pro ea quam Dioſcorides phyllitim appellauit. 30

Poſſem hoc loco mille herbarum ſpecies, quæ tum ſuper ipſis muris uetuſtate exeſis, tum etiam in murorum imis partibus ſponte adnaſci ſolent: ut ſunt urticæ, gramina, atq; alia id genus: item etiam cyanos, papauer erraticum, & pleræq; eiuſmodi. Sed quoniam eædem frequentius in ipſis agris conſitis aut etiam deſertis, item etiam locis campeſtribus ſuccreſcere ſolent, commodius uidebitur, ſi earum tractationem differamus in eum libellum in quo de agro à nobis fiet mentio. Itaque ſatius nunc fuerit ad alias horti noſtri clauſuras digredi, quæ ſepibus & ſpinis fiebant.

Sepes hortorum, item ſpinarum & ruborum, quibus hæ conſeruntur, nomina. 31

Columella lib. 11. cap. 3. uidetur ex Democriti Georgicis taxare eos qui hortis munimenta extruunt: quòd neque látere fabricata materies perennare poßit pluuijs, ac tempeſtatibus plerunque infeſtata, neque lapides ſupra rei dignitatem poſcat impenſa. Itaque ſepium faciendarum rationem oſtendit, qua non magna opera hortum ab incurſu hominum pecudumq́; muniamus. 32

Sepes itaq;, une haye, munimentum dicitur rubis aut ſpinis

ſpinis circuntortis factum ad arcenda ab hortis pecora, unde hirtas ſepes dixit Columella *libro decimo:*

Talis humus, uel parietibus, uel ſepibus hirtis
Claudatur, neu ſit pecori, neu peruia furi.

Huiuſcemodi autem ſepes arte compoſita, ſtructilis appellatur eidem autori. quòd ſi tabulis uel palis aut etiam lateribus compoſita eſſet, iam ſeptum diceretur: quale fieri ſolet ad pecus includendum. 33

Sepes autem naturalis, quæ & uiua ſepes dicitur Columellæ, *&* Varroni *ſepimentum, fit uepribus, ſpinis conſitis, & ſulcis interiacentibus, ac ſentibus in id ſpatium ſupercreſcentibus, quod inter duos ſulcos interiacet. Sepimentum naturale (inquit* Varro*) obſeri ſolet uirgultis & ſpinis, & habet radices uiuæ ſepis. Cuius ſepis faciendæ docet rationem* Columella *lib.* 11. *cap.* 3. Atqui *hunc ueprem manifeſtum eſt, inquit, interimi non poſſe, niſi radicitus effodere uelis. Cæterum etiam poſt ignis iniuriam melius renaſci nulli dubium eſt: & hæc quidē claudendi horti ratio maxime antiquis eſt probata* 34

IAM VERO *nobis de ſpinarum, ſentium, ruborū, aut etiam fruticum ſpeciebus dicendum eſt, quibus hortorum ſepes ac uepres communiri ſolent.* 35

Βάθον Græci: Plinius, *rubum:* Columella *ſentem appellat,* des ronces. *Sunt autem ruborum multæ ſpecies, quæ ſubinde declarabuntur.* 36

Sentis canis Columellæ, *Græcis* κυνόσβατος, *uaſtiſſima ſpina, & maximos ramos ferens: alijs rubus canis, canirubus* Theodoro Gazæ *dicitur: ob id quòd eius flores, canum rabidorum morſibus medentur: folia habet roſæ,*

 florem

florem item ſimilem, ſed minorem, ſine odore: attollitur autem & arboreſcit: fructum fert rubrum, oblongum, ſimilem oliuæ nucleo: intus uero habet lanuginoſa ſemina, qualia in fructibus roſarum reperiuntur, quæ ſunt exenteranda dum ea comedere uolumus. 37

Eſt & cynoſrodos, roſa canina, ung eſglantier, folia myrti habens, ſed paulo maiora: recta aſſurgens in mediam altitudinem inter arborem & fruticem: fert ſpongiolas, quibus utuntur medici, ad malefica capitis ulcera, la malle tigne: uocatur autem uulgo in officinis pharmacopolarum, bedegar. 38

Chamebatos, humilis rubus, duplex eſt: alius qui nunquam per ſe attollitur, ſed demittitur ſemper: et qua parte terram attingit, iterum radicat: fertq́; mora nigerrima & minora noſtris domeſticis, lanuginem quãdam cæruleam ſuper habentia: cæterum ſingula tantum in ſingulis corymbis, ex quibus moris fit optimum diamoron apud pharmacopolas. Alius eſt rubus qui chamebatos etiam dicitur, non ita ſerpens, ut prior: neq; radicans qua parte terram attingit: mora fert craſſa, nigerrima, & multa in ſingulo quoque corymbo. 39

Rubus Idæus, uel Batus Idæus, ung framboiſier, quòd in Ida monte Phrygiæ plurimus creſcit: mora fert priori chamebato ſimilia, ſed rubra, atque interdum alba, odorata admodum, quæ uulgus uocat des framboiſes. 40

Rhamnus, ung groſſeiller: prima enim rhamni definitio apud Dioſcoridem, huic frutici conuenit, quem groſſularium appellamus: quòd eius fructus acini, ſint ficuum acinis ſimiles, quæ groſſæ appellantur. 41

Oxia

Oxiacanthos uel oxiacantha, id eſt, acuta uel acida ſpina, uulgo eſpine uinette, à ſpinoſo frutice, & ſucco foliorum uinoſo. officinis Berberis appellatur: cuius non meminit Plinius: tantùm animaduerti in deſcriptione paliuri, eadem propemodum referre Plinium, quæ Dioſcorides in oxiacantha. Eſt autem arbuſtum piraſtro ſimile, ſpinoſum, baccis racemoſis, rubris, nucleum ſingularem habentibus: radice multiplici, pallido colore, qua iuuenculæ capillos tingunt. 42

Liguſtrum, du troeſne, etiamnum in ſentibus creſcere ſolet: folijs myrti fœminæ uel oliuæ, ſed paulo latioribus, ac primùm florem album gerit, odoratum quidem: deinde uerò baccas & corymbos nigros, poſteaquam flos decidit, ex quibus fit atramentum optimum. Hinc Vergilius in Bucol. Vir. b.

Alba liguſtra cadunt, uaccinia nigra leguntur.

Columella libro 10. Et nigro permiſta liguſtro Balſama. Cypron Græci appellant, Mauri, alcannam: quod etiam nomen pharmacopolæ retinuere: appellant enim oleum de alcanna, quod ex floribus liguſtri fieri ſolet. Cæterum aqua ex floribus liguſtri deſtillata, medici utuntur ad eum morbum qui uulgo cancer appellatur. 43

Matiana quoque, quam uulgus uocat du maſſault, in rubis creſcere ſolet: fortaßis dicta, quòd circa Matianam regionem quæ eſt in Media, uel etiam Matianum lacum, qui & cæruleanus dicitur, frequentißima eſt: non admodum alte fruticat, & baccas rubras gerit.

AMBVLATIONES. 44

POſteaquam clauſuras horti abſoluimus, ac ueſtibulum iam egreßi ſumus, æquum eſt nunc ut hortum ipſum ingrediamur: cumq́; ſtatim ingreßis primo aſpectu ſeſe nobis offerant pergulæ & inambulationes: de ijs primum diſſerere nos oportet. deinde uerò uitium genera, atq; adeò herbarum uarias ſpecies, quæ iucunditatis atq; amœnitatis gratia pergulis applicari ſolent, deſcribemus. Itaq; ab ipſis ambulacris incipiendum. 45

Ambulacrum ſiue ambulatio, une allee, raſtro ac chelyndro complanatum ſpatium, circum ipſius horti ambitum, quod interdum etiam pauimento conſtratum erat, in quo colligendi uel oblectandi aut reficiendi animi gratia inambulare ſolemus. Cicero primo de Oratore, Poſtero autem die, cum illi maiores natu quieſſent, in ambulationem uentum eſſe dicebat. Plinius Iunior, in epiſtol. Ambit hunc ambulatio, preßis, uarieq́; tonſis uiridibus incluſa. Quo in loco ſuccurrit, ut obiter puerorum gratia declaremus quid ſit apud Ciceronem de Oratore, Facere duo aut tria ſpatia per ambulationem aut hortum: nempe id eſt, quod uulgo dicitur, bis aut ter exſpatiari, faire deux ou trois tours par lalee, ou bien autour du iardin. Tum Scæuolam (inquit Cicero) duobus ſpatijs tribuſ'ue factis dixiſſe, Cur non imitamur Craſſe, &c. Hoc eſt poſteaquam Scæuola duo aut tria ſpatia deambulando confecerat. 46

Fiebant autem duplici ratione ambulationes in ipſis hortis, ut etiam nunc fiunt: aut enim ſunt tectæ, & has

quidem

quidem galerias uulgo uocamus : aut ſubdiales, quæ tamen interdum pergulis aut folijs uiridibus, ſuper admotas ac tranſuerſas perticas applicatis operiri ſolebant. Huiuſcemodi opus, Theocritus τὰν φυλλάδα uocat, nos foliatam conuertere poſſumus, une fueillee. 47

Cæterum tectæ ambulationes antiquis fieri ſolebant eo lapide quem ſpecularem Plinius lib. 36. uocat: qui cum facilimè in tenuiſsimas cruſtas finderetur, pellucidus admodum erat. Itaque ſpecularia uocabantur, integumenta ex ſpeculari lapide facta, quibus ambulationes in hortis tectæ erant. Iuuenalis, Saty. 4.

Quæ uehitur clauſo latis ſpecularibus antro.

Quæ autem fiunt à nobis tectæ inambulationes, ſpeculares non ſunt: ſed ſuperius clauſæ, hortis uero apertæ: ut earum iucunditate frui poſsimus, etiam dum pluit. 48

Ambulationes autem ſoli & aëri expoſitas, Plinius libro 17. ſubdiales uocat. Vitruuius libro 5. hypetras: quæ Latinè etiam ſubdialia ſiue ſubdiualia dici poterunt. Et quia interdum pauimentis ſubſterni ſolebant, ideo ſubdialia pauimenta uocauit Plinius lib. 36. quas nos terracias uulgò dicimus. Atque hæc ſatis ſint, quod ad ambulacra attinet. De interuallis autem ſuo loco dicemus, quando areas & puluinos explicabimus. Nunc ad pergulas ueniendum.

Pergulæ hortenſes: Item herbæ ac frutices ipſis pergulis ornatus gratia applicari ſolitæ. 49

Pergula, une treille, à pergendo, ut opinor, dicta:

quòd circunquaque uitis, uel quicquid aliud ſeritur, pedamentorum beneficio diuagetur & pergat. ſunt autem iuniperinæ uel etiam ſalignæ perticæ in arcum aut quadratam formam ita colligatæ & diſpoſitæ, ut ſuper ijs diſcurrentes uinearum aut cucumerum rami, ſuis folijs inambulationes per æſtatem ſole feriente operiant: atque ita non parum iucunditatis & utilitatis adferant. 50

Pergula etiam, inquit Budæus, pro parte domus exporrecta & propendente (uulgus uocat une ſaillie) accipitur. Plinius libro 35. de Apelle, Perfecta opera proponebat in pergula tranſeuntibus. Sub his enim pergulis uenales res exponebantur. Quemadmodum hodie quoque Patauij & Bononiæ fieri uidemus ſub porticibus publicis. 51

Pergularum uerò hortenſium duo genera faciemus. Rectam pergulam, quæ pedamentis ſolo infixis, uel ad murum recta figura compoſitis, fieri ſolet: ad quam propagatur roſmarinus, leucanthemon, & alia huiuſmodi, de quibus poſtea dicemus. Et pergulam camerariam, quæ uel ſalice, uel iunipero conflectitur, ad ambulationes opacandas: nomen lingua noſtra à cunabulis infantium habet, ung berceau. ad quam applicantur uites, & flexiles quædam herbæ, ut bryonia, & cucurbita: de quibus item poſtea. 52

Primum itaque nobis eſt dicendum de ijs quæ ad pergulæ rectæ ornatum conſeri & excoli ſolent, deinde uerò ad camerariam pergulam progrediemur. 53

Itaque pergulis rectis applicantur herbæ grati odoris,

ris,in longum & in altum fruticantes, præſertim in ijs hortis qui delectationis gratia facti ſunt: atque hæ quidem pergulæ murales dicentur. plerunque enim muris applicantur,cōcinnatis in rectum & tranſuerſum palis, ſecundum quos roſmarinus & leucanthemon, interdum etiam roſaria,propagari ac dilatari poßunt. Quinetiam inter pergulæ rectæ ornatum, annumerabimus eas ueluti clauſuras, breuiores tamen, & minus altas, quàm pergulæ eſſe ſoleant, quæ circum ipſa arearum interualla, effictis cuicunque interuallo ſuis ueluti oſtiolis formari ſolent: tum ut ſint ueluti fulcra quædam ſpectantibus hortulos: tum etiam ſecundæ cuiuſdam munitionis cauſa:ut ſi quando pulli uel animalia domeſtica hortum ingreſſa ſint,atque adeò ipſas ambulationes: haud tam facile areas deuaſtare poßint. Quæ tamen clauſuræ buxis opere topiario circumpoſitis, & ad uarias rerum effigies efformatis,interdum fieri ſolent. Vnde Plinius Iunior,in epiſtol. Ab his, inquit, geſtatio in modum circi, quæ buxum multiformem, humilesq; & retentas manu arbuſculas circumit.Sed iam ad herbas quæ pergulis applicantur deueniendum. 54

Pergulis rectis non ſolum herbæ quædam odoriferæ frutificantes, ſed etiam nonnullæ arbuſcularum ſpecies fructus iucundißimos proferentes, applicari ſolent: quemadmodum ſunt, malus cydonia, quam granatam etiam uocamus,à granorum multitudine:malus item punica, & cæteræ huiuſcemodi, de quibus ſuo loco à nobis dicetur, ubi de arboribus fiet mentio, nempe in noſtro ſeminario, quem ſtatim poſt hortum abſoluemus.

Nunc tantùm de herbis quæ pergulis rectis admoueri ſolent, dicendum. 55

Roſmarinum, ſiue, ut quibuſdam placet, roſmarinus, frutex non ingrati odoris, pergulis rectis applicari interdum ſolitus: uulgus noſtrum Latinam uocem imitatus adhuc hodie appellat du roſmarin. Eum autem fruticem Plinius libanotida uocat lib. 19. cap. 12. his uerbis, Libanotis, inquit, locis putridis, & macris, ac roſcidis ſeritur, ſemine. Radicem habet oluſatri, nihil à thure differentẽ. uſus eius poſt annum ſtomacho ſaluberrimus. Quidam eam nomine alio roſmarinum appellant. Dicitur itaque libanotis, ἀπὸ τοῦ λιβάνου, ἢ τοῦ λιβανώτου, hoc eſt à thure, quòd eius folia & radix, thus oleant maxime. 56

Sunt autem, ne quis fallatur, multæ libanotidis ſpecies, quarum una tantùm nobis eſt cognitior. Eſt enim Libanotis ferax, quæ duplex eſt, mas & fœmina, folia habet roſmarino noſtro ſimilia: ſed umbellam gerit quemadmodum anethum, in qua umbella, eſt cachry: cuiuſmodi in canina roſa apparere ſolet, atq; in ipſo cachry ſemen complexum eſt. Cæterum hæ duæ Libanotidis ſpecies nobis ſunt incognitiſsimæ. Eſt & alia Libanotis quæ ſterilis appellatur, eaq́; ſimplex eſt, ramos ſeſsiles habens, ac folia noſtro roſmarino ſimilia: ſed neque florem, neque ſemina gerit, paſsimq́; audio reperiri apud Monteſpeſſulanum, item etiam in quibuſdam Hiſpaniæ agris: quos ea herba ſponte adnaſcenti plenos ac refertos audiuimus. 57

Eſt inſuper alia Libanotidis ſpecies nobis cognitiſsima, atq; hæc à Galeno lib. 7. Simplicium coronaria uocatur

catur,quòd ad contexendas coronas ſit utilis: eamq́;,in= quit, Romani *roſmarinum appellant.* 58

Leucanthemon (ſi quidem nobis diuinare liceat) eam herbam fruticoſam appellabimus,quæ hodie Romæ, *atq; adeò apud nos multis in locis, pergulis rectis admoueri ſolet:uocat autem uulgus* Iaſminū,*du ioßemin.* Ait enim Plinius *lib.36. cap.12. ramulos ei eſſe nunquam paucio= res duobus in diuerſa tendentes, florem candidum, lilio rubro ſimilem,ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram,multo tenuiore, radice herbacei coloris. quæ omnia noſtro* Iaſmino *ſatis conueniunt.* Eadem, *ut opi= nor,eſt quæ phalangites ſiue phalangion à* Galeno *uo= catur,quòd morſis à phalangijs, qui ſunt ſerpentes ue= nenoſißimi, auxilietur. Quinetiam idem nomen etiam adſcribit* Plinius *huic herbæ. Quod uerò addit ſe in qui= buſdam exemplaribus pro leucanthemon inueniſſe ſcri= ptum leucacantha,id falſum exiſtimato, & corruptè ac mendosè fuiſſe ſcriptū. eſt enim leucacantha ſpecies car= dui ſeßilis,folia lactucacea habentis, maculis albis con= ſperſa,ſimilis cuidam herbæ, quā uulgus uocat carduum beatæ* Mariæ. 59

Quandoquidem multis in locis roſas pergulis rectis ornatus gratia applicari uidimus: ac ueluti roſaria quæ= dam utrinq; hortū ipſum cōmunientia fieri : idcirco ad= monere nos uidetur locus iſte,ut de roſis dicamus. 60

*Roſa itaq; tam florē ipſum,qui ſpina uerius quàm fru tice naſcitur,quam ipſam ſpinam aut fruticem cōprehen dit generali quadam ſignificatione:*Græci ῥόδον *uocant, eò quòd(ait* Plutarchus*)* ῥεῦμα, πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι*: hoc*

eſt, ingentem odoris fluxum emittat. Sunt autem roſarum uariæ ſpecies, quas ſuo ordine Plinius lib. 21. cap. 4. deſcribit. præter eas quæ ſentibus ac rubis creſcere ſolent, quas Græci caninas uocant, Plinius, quantũ ego conijcere poſſum, appellat Græculas: de quibus in rubis ſuprà diximus. Cæterum quædam ſunt roſæ purpureæ odoratiſſimæ, quas uulgus prouinciales uocat: quædam rubræ admodũ, minus odoratæ, quas uulgus roſas franchas appellat, pharmacopolæ incarnatas: quædã etiam paruulæ & ſubflauæ, quas quidam damaſcenas nominãt, præſertim in Italia: Galli autẽ moſchatas, quòd odore moſchum referãt: atq; id ab inſitione potius quàm à natura factum puto. Sunt & roſæ albæ multarum ſpecierũ, ſed omnium frigidiſſimæ & humidiſſimæ: ex quibus fit probatiſſima aqua ad refrigerandum, quam roſaceam uocamus, item etiam oleum quod roſaceum tum abſolutè, tum cum adiuncto appellatur. Sunt item aliæ autũnales quæ ex caule maluaceo funduntur, folijs oleaceis, unde quibuſdã altheæ ſiue biſmaluæ ſpecies putatur: odorem nullum referunt, diciturq; hæc roſa, inquit Barbarus, à Græcis muſceton ſiue moſceuton à propagine uiuiradice'ue, quam Græci moſceuma uocant. uulgus noſtrum roſas marinas appellat, alij autem tranſmarinas dicunt, roſes doultre mer. Eſt inſuper alia roſæ ſpecies, quæ uulgò roſa Hiericontis dicitur, roſes de Hierico, ex qua amonum Dioſcoridis colligitur, ut putat is, qui dialogum illum conſcripſit, qui Botanologicon inſcribitur: cui etiamnum Marcellus & Barbarus aſſentire uidentur. Facilè itaq; roſa omnis pergulis applicabitur, haud ſecus atque ipſa uitis

tis. Omnis enim roſa, inquit Plinius, reciſione atq; uſtione proficit. Tranſlatione quoq;, ut uitis, optimè ocyßimeq; prouenit. atque hæc eſt ratio cur pergulis rectis facilè applicari ſolet. 61

Quod autem ad ueram appellationem attinet, neſcio an florem ipſum, roſam: fruticem uel ſpinam, roſarium: locum roſarijs conſitum, roſetum rectè appellare poterimus. quemadmodum coryletum & oliuetum, &c. Sed tum Columella, tum Plinius, & alij, roſarium pro loco roſis conſito frequentißimè uſurpant. Roſarium ſerotinum, inquit ille, perfoſſum & cultum habere iam tempus eſt: quapropter certi nihil ſtatuere poſſumus. Cæterum in ipſis pergulis, quas etiamnum rectas appellauimus, ſed breuiores quæ circum ipſa interualla componi ſolent: aliquæ etiam arbuſculæ propagantur, præſertim quæ topiario operi propriæ ſunt, & tonſiles ac flexiles, perpetuoq; uirore commendabiles: quales ſunt, buxus, cupreſſus, iuniperus: de quibus mox dicendum. 62

Buxus ſiue buxum, utrunq; enim dici poteſt, du buyx. Pyrenæis & Cytoro montibus plurima, ac Berecynthio tractu. Huius autem tria genera facit Plinius libro 16. cap.16. Gallicum, quod procerum eſt: oleaſtrinum, in omni uſu damnatum, ob grauem odorem: & noſtrate, ſiue ſylueſtre, omnium minimum, ſed diffuſius, & denſitate parietum uirens ſemper ac tonſile: de quo hoc loco agimus. Itaque parietes illos interuallares buxis tonſilibus opere topiario compactos circum hortum, rectè buxeta appellabimus: ſunt enim interualla buxis conſita. 63

Iunip

Iuniperus, du geniefure, quam Græci arceuthyda uocant, ſolet itidem ijs pergulis applicari: uiret enim coma perpetua, unde & topiario operi idonea: præterea cariosam ſenectam non ſentit, ut ex trabibus templi Dianæ uiſum eſt, inquit Plinius: eius lignum & rami odoratiſsimi: baccas item fert nigras admodum odoras, quibus in ſuffitibus cubiculorum utimur. Eſt autem Dioſcoridi iuniperus duplex, maior & minor, quæ ſola arboris & ſeminis magnitudine inter ſe differunt. 64

Cedrus item, ung cedre, arbuſcula non uſqueadeò frequens apud nos, ſed pergulis tamen idonea. Eſt enim, inquit Theophraſtus, iunipero non abſimilis, folio ſpinoſiore, & duriore, fructu etiam ſimili, humilior tamen, & materia incorruptior. Eſt & Cedrus arbor, cuius fructus cedrides Græcis appellatur. Atqui Plinius ſcribit cedrum appellari in Syria humorem è ligno tedæ conciſæ defluentem, quo cadauera in Aegypto perfuſa diu ſeruantur. eo etiam tedæ ac funalia illinebantur, ut dum arderent, gratiſsimum odorem referrent. Vergil.

Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum.

Plura uideto apud autores antiquos. 65

Sabina item herba frutex'ue, quam noſtri, du ſauinier, uocant, folio ferè cupreſsi, perpetuò uirenti, in topiarijs pergularum operibus non improbatur. Græcis brathy dicitur. Eſtq; duorum generum. Altera tamaricæ ſimilis folio eſt, altera cupreſſo. Qua ex re quidam, creticam cupreſſum dixerunt. Plinius lib. 24. cap. 11. 66

Atque hæ ſunt herbæ ac frutices aut arbuſculæ quæ pergulis rectis applicari ſolent. nunc ad pergulas camerarias

rarias deueniendum, ac uitium genera & cucurbitarum ſpecies explicandæ: item etiam aliarum herbarum quæ camerarijs pergulis circumplicari ſolent nomina, ac deſcriptiones breuiter faciendæ. 67

Vitis itaque pergulana, uigne de treille, Columellæ dicitur lib.3.cap.2. quæ in hortis ſcritur magis ad uoluptatem, quàm ad prouentum, & in pergulas ſiue rectas ſiue camerarias attollitur, ut eas ueſtiat: adiuta tamen pedamentis ſalignis infornicatis, & topiario interdum opere fabrefactis, umbroſa opercula ſubdialibus ambulationibus præbet. Eam uitem appellare uidetur eſcariam Plinius lib.14.cap.3. In pergulis (inquit) ſeruntur eſcariæ appellatæ, eduræ acinis, albæ, nigræq́;. Eadem etiam uitis adminicularia dici poteſt, quòd palis iuniperinis ceu adminiculis fulciatur, quibus ſuis clauiculis ueluti manibus quibuſdam repens, & circumplexa, umbram deambulationibus præbet. Sed alia uitium genera, earumq́; conſerendarum rationem, ac uinorum & huiuſcemodi rerum differentias, in alium libellum differemus, in quo uineta tractabimus. Veniamus iam ad alias tum uites (impropriè tamen dictas) tum herbas quæ ipſis pergulis etiam admouentur. 68

Vitis agreſtis, ſi quidem ſumatur pro ea uite quam Vergilius atque adeò alij autores Latini, labruſcam uocant; nullam aliam cum ſatiua uite differentiam habet, pœterquam quòd ipſa non colitur, ſed ſeminalis eſt: ut Plinius & Columella pro omni uite paßim creſcente labruſcam accipiant, une uigne en friche, delaiſſee, champeſtre. Eius autem racemi ad maturitatem nunquam aut

raro

raro perueniunt: flos à Plinio *œnanthe uocatur.* E*ſt autem alia uitis agreſtis, quam Græci ampelon agrian uocant, quæ fert racemum & corymbos hederæ.* E*am autem uulgus uocat ſolanum lignoſum, quòd fructum & folia hortenſi ſolano ſimilia habeat, habet prætereà longa ſarmenta inſtar uitis uinum ferentis, lignoſa tamen, aſpera, & corticem rimoſum habentia.* 69

V*itis alba, Græcis ampelos leuce dicta, quòd folia & corymbos ac capreolos uitis habeat: eademq; folia alba gerat, præſertim dum grandiora ſunt: uulgus* P*ariſienſium uocat de la couleuree, quòd in modum colubri undique ſerpat.*Picardi *autem, du feu ardent, quòd quaſcunq; partes corporis attigerit eius racemus, ipſas quodammodo adurere uideatur. nonnullis eadem bryonia dicitur:* C*olumellæ bryonias: quibuſdam pſylotrum, hoc eſt quaſi depilatorium, quia pelles infici eius acinis quemadmodum & labrucæ poſſunt.* 70

V*itis nigra, quam alij bryoniam nigram uocant, quòd eius corymbi primum uirides, deinde uerò nigri appareant, uitis autem albæ rubri ſunt. Cæterum uitis nigra folio ab alba differt, habet enim folia & caules hederæ ſimiles: item etiam radicem: quæ quidem foris nigra eſt, intus uerò colore buxeo, aut luteo: alba uerò uitis radice eſt craßißima & albißima intus & foris: qua nonnulli (ut eſt radix fißilis & tanquam cera in omnem effigiem ductilis) formas humanas effingunt, ut radix uideatur ea forma creuiſſe: atque ita uulgo imponunt, ut dicant radicem eſſe mandragoræ, neque poſſe extrahi, niſi ſummis ceremonijs.* A*tque hæ quidem*

omnes

omnes uitium ſpecies pergulis camerarijs applicari ſolent. 71

Aequum eſt etiam huic loco nos proferre eam herbam hactenus à ueteribus ignotam, quam Barbarus *Characiam appellari contendit. uulgus* Italorum *Charanciam,*Ligures *padani* Balſaminam, Hetruſci, *hieroſolymitanum pomum uocant. nos etiam uulgò pomum miraculoſum dicimus, pommes de merueilles. fert enim poma admodum egregia, & uiſum oblectantia, quæ dum matura ſunt, ſeſe miraculo quodam naturæ aperiunt, oſtenduntq́; ſemina quæ intus continent, ueluti precioſiſsimis quibuſdam ſmaragdis ſimilia. Cæterum planta ipſa tantæ eſt flexibilitatis, ut ſepti modo in hortorum pergulis ac feneſtris per cancellos opere topiario facilè digeri poſsit. eſt enim folijs uitium ſimilibus, paulò minoribus tamen, pampinis etiam uitem pergulariam referentibus.*Huiuſcemodi *herbam uidiſſe me memini in horto* Renati Belaij *longè omnium, qui hodie tum apud* Germanos, *tum etiam apud* Italos *uiſuntur nobiliſsimo, ut nihil addi poſsit ad abſolutam horti bene exculti, & innumeris uariarum plantarum diuitijs refertiſsimi curam ac diligentiam.* 72

Lupulus,*du houblon, folia habet bryoniæ ſimilia, ſed paulò aſperiuſcula, flores foliaceos & candidos, qui ferè allium uinumq́; ſubolent:* Græci *uulgo brytona uocant,*Plinius *lupum ſalictarium. ſubit enim & ſcandit ſalices atq; arbuſta omnia.*In Flaminia *quoq;, inquit* Barbarus, *lupus reptiuus uulgari nomine appellatur.* Quidam *falsò pro uite nigra acceperunt, alij etiam ineptiſ*

ineptiſſimè pro corruda. Aut hæc omnino, aut non abſimilis huic herba eſt, inquit Hermolaus, *qua occidentis populi cereuiſiam ſuam maceratis humore floribus commendant, ſapore quodam uini.* 73

Cucurbitarum etiamnum ferè omnia genera pergulis camerarijs applicari ſolent. Itaque obiter de ijs à nobis dicendum. 74

Cucurbita, une courge, aut eſt ſatiua (quam Græci fœminino genere in ſecunda declinatione κολοκύνθας *dixerunt, eſtq; dulcis, ut edi poßit) aut eſt ſyluestris & amara, medicinis tantum apta, quam Græci diminuta appellatione* κολοκυνθίδα *appellauere. uulgus uocat des coloquintes.* 75

Rurſus ſatiuæ cucurbitæ genera duo. aut enim facili & admodum flexibili ramorum curuitate, tecta, pergulas, & teſtudines operit: atq; ideo cameraria à Plinio *dicitur, lib. 19. cap. 5. Camerarijs (inquit) uires ſine adminiculo ſtandi nõ ſunt, uelocitas pernix, leni umbra cameras & pergulas operiẽtes, aut ſuis flagellis humi reptat, & plebeia eodem autore appellatur.* 76

Atqui camerariæ aut plebeiæ cucurbitæ multiformes reperiuntur: creſcunt enim qua coguntur forma: alia, in uentrem plurimum turgeſcit, quæ quidem cruda, ſaporis eſt fatui admodum, quem noſtri uulgo appellant fadè: cocta autem, edi facilè poteſt. Alia item in longitudinem maximam producitur, ut quædam aliquando uiſa ſit nouem pedum longitudinis, ut refert Hermolaus: *atq; hæc ob id anguina à quibuſdam appellata eſt. alia eſt coactæ admodum breuitatis, digitali craßitudine, non niſi in*

ſaxoſis

ſaxoſis naſcens, à Græcis ſomphos cognominata, quia inanis ſit: à nobis autem barbara aut marina appellatur, iuſculis & pulmentis idonea. Alia denique eſt cucurbita, quæ in lagœnarum formam artifice natura creſcit, nonnunquam etiam ita formatur ac fingitur. Ligatur enim ab hortulano, quodam uinculo, ea parte qua ſtrictiorem uult facere. Qui mos etiam antiquis eſſe ſolebat, ut cucurbitas in uaſa fingerent: poſtea maturis & inanitis ac ſiccis uterentur. Nuper enim, inquit Plinius, cucurbitarum uſus uenere urceorum uice: iampridem etiam cadorum ad uina condenda. Columella, De media, inquit, parte cucurbitæ ſemen inuerſo cacumine ponito, ut fiat incrementi uaſtioris: nam ſunt ad uſum uaſorum ſatis idoneæ. 77

Halicacabum, ſiue halicacabus, Græcis, Latinis ueſicaria dicitur, à ueſiculis ſiue folliculis, quos producit, in quibus ſemen includitur: uulgus noſtrum uocat, des baguenauldes. Eſt præterea alia halicacabi ſpecies nuperrimè inuenta, cuius neminem antiquorum ſcriptorũ mentionem feciſſe comperio, atque hæc quidem planta pergulis operiendis eſt aptiſſima, latiſſimè enim ſuis clauiculis ſeſe diffundit, ob id operi topiario utiliſſima: fert autẽ ueſiculas halicacabo ſimiles, in quibus ſemen incluſum eſt, piſis, aut ciceribus ſimile: in cuius medio effigies ueluti cordis humani inſculpta & inciſa apparet, atque ob id à noſtris uulgò appellatum eſt id ſemen, poix de merueilles. Viſa eſt à nobis primùm hæc planta in horto ampliſſimi Cardinalis Pariſienſis, quem quotidie eius frater Renatus Belaius incredibili ingenij atque erudi-

tionis candore prædìtus,non ſolum excolendum diligentiſsimè, ſed etiam innumeris uariarum rerum miraculis exornandum,atque augendum ſtudet:ut neque ſumptibus,neq; labori parcat, quò uiris doctis in earum rerum cognitione,haud parum poßit prodeſſe. 78

Hæc ſunt quæ de pergulis earumq; tegumentis habuimus dicenda.Aequum eſt igitur nunc, ut ad interualla,puluinos, & areas tranſeamus: deinde uerò herbas hortenſes complectemur.

Areæ, puluini, interualla. 79

PRima ſeſe nobis offert, poſt pergularum & ambulationum explicationem, ipſarum areolarum cognitio, ſuper quibus ſemina eleganter ab hortulano diſponuntur. 80

Dicta igitur area (quantum ego coniịcere poſſum) ab arando,quòd primùm aretur & proſcindatur:deinde uerò ſubigatur & complanetur ipſa terra in quadratam planitiem ad multos uſus, ſiue ad exſpicanda frumenta in uillis, ſiue ad alicuius loci, uel etiam urbis ornatum (quæ platea uulgò dicitur) ſiue etiam ad hortorum elegantiam. 81

Quæ autem in uilla,aut etiam agro ipſo cõformabatur area,ad frumenta exſpicanda,ut deinde in horrea recondi poſſent: uulgus noſtrum adhuc uocat une aire, ea cylindro complanari ſolebat, ut durior eſſet, & flabelli duros ictus pertinacius ferret:neque granum ipſum dißiliens, aut in fiſſuras admittere, aut in interiorem mollitiem recondere poſſet. Vergilius in Georgic.

Area

Area tum primum ingenti eſt æquanda cylindro. Cato, *Aream ubi frumentum teratur, ſic facito: Confodiatur minutè terra, amurca bene conſpergatur, & cõbibat plurimũm, comminuito terram, & cylindro aut paniculo coæquato.* Eſt autẽ cylindrus, lapidea columna, rotunda & uolubilis, ita compoſita ut per locum quem cõplanare uolumus circumacta, facili negotio inæquales terræ glebas ſubigat: dictum ἀπὸ τοῦ κυλίειν, id eſt, à uoluendo. Paniculus autem dici poteſt quicquid ligneum uel alterius materiæ ſub oblonga & rotunda forma cõtinetur, uel ad aliquem locum complanandum, uel cuiuſuis alterius rei gratia. Cæterùm ab huiuſmodi area frumentaria, areator dicitur, qui in ipſa area frumentum terit & exſpicat. Columella, *Atq; hoc ſupremum areatorum emolumentum percipiendorum ſeminum, quæ terræ crediderat.* uulgus noſtrum uocat ung batteur en granche. 82

Eſt & area, publicus in ciuitate locus, in quem propter amplitudinem & planitiem, negociorum cauſa populus commeare ſolet: in quo etiam merces & uictus publici diuenduntur: uulgus noſtrum plateam uocat, une place: cuiuſmodi conſpicitur Venetijs iuxta ædem Diuo Marco ſacram, & Lutetiæ multis in locis. Suetonius Tranquillus, *Forum de manubijs inchoauit, cuius area ſuper ſeſtertium millies conſtitit.* Itaque eleganter aream Malberti, aream Grauiæ, aream cœmiterij Diui Ioannis pro plateis dicemus, ut id etiam obiter adnotatum ſit puerorum cauſa. 83

Area uerò, ſiue areola potius, in hortis fit ad diſtinguenda ſemina à ſe inuicem, ut uiolas ab oleribus: item

herbas odoratas, ab ijs quæ minus odoratæ ſunt, & iuſculis condiendis aut acetarijs faciendis, magis idoneæ: Fitq́; terra prius optime ſubacta. Columella, Cum terram bene ſubegeris, areolas facito. Hinc diſſerere ſemina in areolas, aptè & eleganter dixit idem autor lib.11.cap.2. Tum etiam baccas lauri, & myrti cæterarumq́; uiridium ſemina, in areolas diſſerere præceperunt. Varro de ling.Lat. Nam ut olitor diſſerit in areas ſui cuiuſque generis res, ſic in oratione qui facit, diſertus eſt. Palladius, ſpatia hortorum areas appellare uidetur: Hoc menſe (nempe Septembri) inquit, ſpatia hortorum quæ per uernum ſeminibus impleturus es, altè tribus pedibus paſtinare debebis. Noſtri, aream uulgo uocant une planche, à planitie. Plana enim area eleganter dicitur à Palladio cum de intubis loquitur, pro diligenter æquata & complanata: aut etiam ampla, propter numeroſas radices. Dicitur & area quibuſdam à quadrata forma, ung carreau: ſed hæc nimis uulgaria ſunt. 84

Puluini (mea quidem ſententia) uidentur hoc ab areis differre, quòd molliores ſint, & ueluti fimo ſuper ipſis areis coacto tanquam tori inſtruantur, ad ſuperponenda ſemina quæ uberius terræ alimentum deſiderant. quæq́; propter ſui frigiditatem mollioribus & calidioribus fomentis opus habent, quales ſunt pepones & cucumeres: quibus etiam aſſidua irrigatione eſt opus. Fiebant enim puluini ad eorum ſimilitudinem, in quibus ſedemus, quo mollior eſſet ſeſſio etiam ipſis herbis, & minus infeſtarentur hyemis aquis, quemadmodum inquit Columella lib. 11. Quòd autem in areis uel ſuper areis puluini interdum

comp

componerentur, docet idem autor libro tertio: Omnium (inquit) generum ramos circa Calend. Martias in hortis per puluinos arearum diſponere conuenit. nomen autem adhuc uulgo retinet, appellamus enim puluinum, une couche, quaſi torum dicere uellemus cum Plinio libro 19.cap.4. Fimum, inquit, tres pedes altè cum terra miſceri, areis diſtingui, easq́; reſupinis puluinorum toris ambire, ſingulis tramitum ſulcis, quà detur acceſſus homini, ſcatebrisq́; decurſus. Eſt igitur puluinus areola terram elatam inter duos ſulcos complectens, in qua ſemina obruuntur, quæ in agris porca à porrigendo appellatur. Varro libro primo de re ruſtica, cap.35. Violaria in fundo facere non eſt utile, ideò quòd neceſſe eſt è terra ad ea obruenda puluinos fieri, quos irrigationes, & pluuiæ, & tempeſtates abluunt, & faciunt agrum minorem. Atque hæc de puluinis. 85

Interualla autem appellabimus, eos ueluti ſulcos & tramites, ut inquit Plinius, qui inter quaslibet areas fiunt, ut circunquaq; diſcurrere poßit olitor, uel qui ipſius horti curam & delitias diligenter contemplari uolet: præterea etiam ad aquarum decurſus: areæ enim ipſæ in interuallis ſeſe expurgant. Cato, Cum deformabis areas, interuallum facito inter eas.

SECTIO AREARVM. 86

VEniamus nunc ad ipſarum arearum deſcriptionem: hoc eſt enarrationem eorum florum, herbarum, & plantarum, quæ in his conſeri & ſeminari ſolent. Quæ res ut à nobis breuiori & faciliori compendio exequatur,

tur, neceſſe eſt nos primùm ipſarum ueluti quandam diuiſionem facere: nempe ut cuique areæ ſuas herbas proprias adſcribamus, quas etiam ſuo ordine enarrabimus: deinde uerò ad minus generalia progrediemur. 87

Faciemus igitur in horto noſtro quatuor areas, in quibus omnes herbas & flores hortēſes complectemur. 88

Primam autem aream, coronalem appellabimus, nempe in qua deſcribemus herbas, & flores maximè coronarios: hoc eſt quibus puellulæ ſuas corollas, & ſerta, aut faſciculos contexere ſolent. 89

Secundam, uocabimus odoratam, in qua omnes alias herbas ſuauis & grati odoris recenſebimus, quæ in hortis reperiri ſolent: præter eas quibus coronæ fiunt. Quo in loco etiam annumerabimus eas, quæ non ſolum folia, ſed & radicem odoratam habent. 90

Tertiam aream, dicemus olitoriam, in qua duos puluinos faciemus: unum, qui acetarius dicetur, complectetur enim eas herbas, quibus acetaria condiri ſolent: alterum, qui condimentarius uocabitur: in eo enim conſerentur herbæ, quibus in condiendis iuſculis utimur, uel ad ſaporem conciliandum, uel etiam ad purgandam, aut aſtringendam aluum. 91

Quartam uerò appellare licebit eſcariam, nempe in qua eas herbas conſeremus, quæ edules ſunt, & quibus per certa anni tempora aut crudis aut coctis ueſcimur. Hæc uerò duos etiam puluinos habebit. Alterum earum herbarum, quarum fructibus alimur, aut pro cibis uti poſſumus. Alterum autem earum, quæ radices eſui optimas nobis præbent, & quas pro delitijs habemus. Sed iam

ad pri

ad primam aream tranſeundum.

AREA CORONALIS. 92

PRima igitur area, ut iam diximus, coronalis appellatur, quæ flores & herbas coronarias complectitur. In *hortis enim ſeri etiam coronamenta iuſsit* Cato, *mirabili maximè florum uarietate, inquit* Plinius. *Quæ omnia priuſquam explicemus, commodum erit, aliquid de ipſis coronamẽtis & ſertis, ac faſciculis dicere, quáq; ratione ab antiquis fiebant.* 93

Coronamenta triplici ratione apud antiquos fieri ſolere, Theophraſtus *autor eſt: quemadmodum apud nos quoque uidemus in ijs corollis puellaribus, quas illæ uocant, des chappeaulx.* Aut *enim floribus odoratis fiebãt, & uiolis ijs quæ leucoiorum nomine comprehenduntur, des girofflees.* Aut *floribus quæ ſine odore eſſent: ut* Io*uis flore, quæ* Græcis διὸς ἄνθος *dicitur, des coquelourdes: item etiã cyano, quæ à cæruleo colore nomen habet, uulgo blaptiſecula, des aulbisſoins, & permultis alijs floribus eiuſcemodi.* Aut *etiam fiebant coronæ folijs odoratis, ut abrotano, maiorana, roſmarino, & ſimilibus.* Plinius *autem tantùm duo coronarum genera ponit: alias enim dicit floribus, alias folijs fieri ſolere.* 94

Coronæ hybernæ, chappeaulx dhyuer, fieri etiam ſolebant antiquitus, quemadmodum & hodie apud nos fiunt, ramento è cornibus tincto, cum terra flores negat. Plinius. 95

Corolla, ung chappelet, propter gracilitatem nominata, fiebantq; etiam antiquitus corollæ laminis æreis in

auratæ & inargentatæ. Quinetiam Craſſus diues, primus argento auroq́; folia imitatus, ludis ſuis corollas dedit: quas qui innecterent, corollarij & coronarij dicebantur, des chappeliers. 96

Nectere coronam, faire ung chappeau. Plinius lib. 21. cap. 3. Nec nos nunc ſcilicet coronas nectemus. 97

Coronariæ cuiuſdam meminit Plinius ſuprà ſcripto loco, quam Glyceam appellat: quæ in primis ob ſingularem texendarum coronarum artem ſtephanoplocos appellata eſt, quo nomine Græci coronariam intelligunt, une chappeliere. 98

Strophia & ſtrophiola, pro tenuibus coronis aut ſertis idem autor poſuit, ἀπὸ τοῦ στροφάω, quod eſt uerto: ijsq́; coronis maxime utebantur ſacerdotes. Cic. de ar. reſpon. A ſtrophio, à pſaltrio, à flagitio, à ſtupro eſt factus repente popularis. 99

Serta, inquit Plinius, cum è floribus fierent, à ſerendo ſerniæ appellatæ ſunt: nempe à ſertis, & digeſtis inuicem floribus frondibusq́;, ex quibus ab initio fieri coronæ primùm cœperant. Applicabantur autem huiuſmodi ſerta, hoc eſt coronæ frondeæ templis & ſepulchris, aut etiam bacchantium capitibus. Vergilius,

—Sertisq́; recentibus halant. Idem de Sileno,

Serta procul tantum capiti delapſa iacebant,
Et grauis attrita pendebat cantharus anſa. 100

Faſciculus florum, ung boucquet de fleurs. Cice. lib. 3. Tuſculanarum quæſtionum, Faſciculum ad nares admouebis, incendes odores, & ſertis redimiri iubebis, & roſa. Quo in loco quidam faſciculum interpretantur pro

ſuda

udariolo (ita enim appellauit Liuius linteolū quo faciem abſtergimus, & nares expurgamus, ung mouchouer) Sed id mihi non ſatis uidetur rationi conſonum: faſciculus enim per ſe, res inuicem & in unum colligatas ſignificat: unde faſciculum literarum dixit Cicero, pro multis literis ſimul colligatis, ung pacquet de lettres. Quæ res me mouet ut etiam recte appellare poßimus faſciculum florum, pro floribus inuicem colligatis, quos odoris gratia nōnunquam circunferre ſolemus: quod etiam à nonnullis olfactoriolum eleganter appellatum eſt. 101

SED *iam ad ipſorum florum deſcriptionem ueniendum: ac primum de odoratis, deinde uero de ijs qui odore carent, tametſi in coronis ueniunt, dicendum.* 102

Leucoia, leucoiorum, des giroflees: proprie quidem, hoc eſt, ex ipſius uocabuli ſignificatiōe, de uiolis albis dici deberet: id enim Græca dictio ſonare uidetur λδυκόιον: *Sed tamen ad alios flores eiuſdem generis etiam refertur: quanquam aut rubri, aut lutei interdum ſint: ſed luteæ uiolæ, inquit Dioſcorides, præcipuus eſt in medicina uſus. Has autem omnes uiolas uulgus noſtrum uocat, des uioliers: de quibus tempus eſt, ut ſeorſim dicamus.* 103

Leucoion candidum, des uioliers blancz, ou des giroflees blanches, ea eſt uiola quam uulgo quidam gariofilatam albam uocant. Quod nomen, quanquam ineptum uideatur, ut bis idem repetitū quiſpiam iudicet: eo tamen loquendi genere uſus eſt Columella lib. 10. Candida, inquit, leucoia, & flauentia lumina calthæ. 104

Leucoion luteum, des uioliers iaulnes, uulgus pharma

copolarũ,ut prius diximus,uocat uiolam Cheiri,*frequentiſsima eſt hæc uiola ſuper antiquis muris,ac tectis.* 105

Ios Græcis, Latinis *uiola, de la uiolette, eſt proprie quam uiolam nigram,aut purpuream, aut martiam uulgo uocamus:nigra quidem appellata,quòd purpureo colore adeò tincta ſit,ut nigreſcere uideatur.* Quidam *uiolam quadrageſimalem uocant,alij matrem uiolarũ : ſunt autem eius generis aliæ quidem duplices quæ ſatione fiunt,& odoratæ ſunt:aliæ ſimplices,quæ agreſtes ſunt, & nihil aut parum olent: aliæ ab ipſa natura albæ proueniunt, tam ſylueſtres quàm ſatiuæ.* 106

Viola autumnalis Ruellio,*menue pẽſee, inter leucoia nigra poni poteſt:nullam enim eius floris peculiarem,ac propriam deſcriptionem inuenio.* Quidam *eum florem, neſcio quo iure, uiolam trinitatis appellant, quòd tribus coloribus diſtincta ſit.* 107

Sed quando de uiola nobis eſt ſermo, ſubit hoc loco, ut dicam quod mihi inter legendum occurrit, Varronem *de re ruſt. uiolam pro omni uiolarum genere accepiſſe:* Et *apricis (inquit) ut ibi uiolam ſeras,& hortos facias.* Atque *hinc uiolaria ab eodem appellata lib. primo,de re ruſtica, capite triceſimoquinto, pro loco uel parte aut area horti,uiolis & floribus conſita.* Violaria, *inquit,in fundo facere non eſt utile, ideo quòd neceſſe eſt è terra ad ea obruenda puluinos fieri, quos irrigationes, & pluuiæ, & tempeſtates abluunt, & faciunt minorem agrum.* Eadem *etiam floralia à florum multitudine eidem autori appellantur :* Nec *minus, inquit, ea diſcriminanda in conſerendo, quæ ſunt fructuoſa ab ijs quæ*

ſunt

ſunt propter uoluptatem, ut quæ pomaria & floralia ap pellantur. 108

Viola altilis Barbaro ea eſt, quam uulgus noſtrum uocat, des armoiries. Dioſcorides & Plinius uettonicam appellare uidentur. Quidam etiam Britannicam uocauere, quòd in Britannia ſit frequens. Inter huius generis flores annumerandi ſunt, quos Itali cariofillos uocant ab odore, noſtri des oeilletz, tantum hoc intereſt, quòd ſatione & cura olitorum, tum odorem ac coloris uarietatem, tum etiam foliorum magnitudinē ac formam acquiſiuerunt. Caueto autem ne cum uulgo, huiuſcemodi florem hyacinthum appelles. Eſt enim hyacinthus Græcis, quod Latini uaccinium appellant: cuiuſmodi memini me uidiſſe in noſtris pratis Gallicis: creſcit enim unà cum ſatyrio: ſed odoratiſſimum florem gerit, propemodum odore ſimilem uiolæ altili, ſed uehementiorem: & colore ac foliorum ordine differt à ſatyrio, eſtq; radice bulboſa. 109

Narciſſus etiamnum apud Italos in hortis eſt frequentiſſimus, nomenq; integrum apud eos retinet: dictus autem flos, ἀπὸ τῆς ναρκῆς, hoc eſt à ſopore & torpore, quòd eius odor ſi diutius naſo admoueatur, tandem mentis torporem inducat. Omittam hoc loco fabulam egregij illius pueri quem in herbam ſui nominis conuerſum à dijs fuiſſe poëtæ fingunt: cuius rei qui plura deſiderat, habeat in promptu Ouidij Metamorphoſim. Cæterum quando hæc herba, apud nos ſatis eſt infrequens, ut apud Italos autumnalis uiola, eius deſcriptionem ſubnectemus: Eſt autem dodrantali altitudine, folio porraceo, caule

herbaceo

herbaceo, flore albo utplurimum, qui in coronamenta uenit, calicemq́; ueluti purpureum habet, radicem bulboſam. Cætera requirito ex Barbari corollarijs in Dioſcoridem. Plinius duo Narciſsi genera facit. Theophraſtus florem huic eſſe nigrum ſcribit: atque id de ſemine ipſo, quod nigrum & prælongum eſſe conſtat, intelligendum eſſe Barbarus putat. 110

Calendulam, noſtri uocant, du ſoulſilz, quaſi ſolarem, cum Cornelio Celſo, aut ſoliſequium, aut heliotropion dicere uelint. Quæ tamen an re uera ita appellari debeat, planè ignoro: nam ut hæc quidem herba cum ſole ſeſe circumagere uidetur, ita permultos habet eius proprietatis flores ſibi ſimiles. Prætereà quod à Dioſcoride ſcribitur heliotropion, id etiam ſcorpiuron, hoc eſt ſcorpionis caudam, ſeu ſcorpioctonon, quòd ſerpentes enecet: item etiam uerrucariam, quòd trita herba uerrucas ſanet, appellari certum eſt. Quæ omnia noſtræ calendulæ haudquaquam conueniunt. Cæterum flos ſubflauus & luteus, quem hic deſcribimus, proprie quidem calendula appellatur, quod nomen adhuc hodie Itali uulgo retinuerunt: appellant enim illi, florem omnium menſium, fior d'ogni meſe, quòd quolibet menſe & quibuslibet Calendis ſponte renaſcatur, tam hyeme quàm æſtate. Quibuſdam tamen leontopodion appellatur. 111

Baccharis, herba fruticoſa qua faſcinum depellitur: addiq́; ſolebat in coronis apud ueteres. Vnde Vergilius,

—& bacchare frontem.

Cingite, ne noceat uati mala lingua futuro.

Folia habet uiolæ ſimilia, uerbaſci magnitudine: hoc eſt

phlomi:

phlomi: quæ herba uulgo appellatur, du bouillon blanc: florem autem gerit ex albo purpuraſcentem. Ac ne quis putet nos bacchare carere, ſanè frequentiſsimam reperimus in margine fluminis Matronæ, *in agris* D. Mauro *iuxta* Pariſios *uicinis, ſed nomen uulgare nobis ignotum eſt.* Caueto *autem diligenter, ne pro baccharis dicas bacchar: eſt enim bacchar ea herba quam uulgus noſtrum metathesi literarum, ac diminutionis ſyllaba addita uocat du cabaret,* Græci *aſarum appellant: eſtq́; folio hederæ, ſed rotundiore.* Eius *folio, carpo admoto utuntur noſtræ mulierculæ ad febris ardorem depellendum.* 112

Exigit *hic locus, ut etiam de lilijs pauca diſſeramus.* quando *& quoddam liliorum genus in coronis uenire ſolet, & omnia liliorum genera ſunt odorata.* 113

Lilium *itaque quod* Theophraſtus *λείριον etiam uocat,* Græci Crinon *appellant, du liz: ex* Iunonis *lacte natum quidam perhibent, reſperſa terra, dum* Hercule *dormienti uberibus admoto, mox poſt ſuctum digreſſo, lacte fluxit:* Ideoq́; *à quibuſdam* Iunonis *roſa dicitur.* Fiunt *etiam lilia purpurea arte hortenſi, maceratis in fece uini ſcapis, antequam ſerantur menſe* Martio: *& in ſcrobe circunfuſis eadem fece.* Sunt *& lilia rubra, à purpureis, ut* opinor, *differentia: nam ſponte in montibus* Patauio *uicinis huiuſcemodi florem creſcentem uidimus.* Cui *etiam ſimiles uiſuntur hodie in horto* Gaſparis *à* Gabrielis, *uiri inter nobiles* Patauinos *longe nobiliſsimi, & omnibus animi, atque ingenij dotibus admodum inſignis.* Cui *præter omnium bonarum ac liberalium artium perfectam*

cognitionem, hoc etiam laudis & gloriæ acceſsit: quòd omnes facultates ſuas (quibus inter cæteros contentiſsimus uiuit, nihil ut amplius expetat, præter id quod habet) in hortuli ſui diligentiſsima cura inſumat: neq; uerò aut pecunijs aut diligentiæ parcat, ut omnibus etiam rariſsimis floribus ac fructibus, ex remotiſsimis orbis partibus aduectis, abundet: hanc ſibi laboris ſui extremam gloriam proponens, ut doctos omnes iuuet, & frequentem cum ijs de plantarum cognitione ſermonem habeat: ſe denique feliciſsimum ratus, ſiquando aliquid, quod nobis ignotum fuerat, ante oculos proponat. Sed ad rem. 114

Eſt & aliud liliorum genus, quod lilium agreſte aut ſylueſtre uocatur, aut etiam lilium marinum, Græci Crinon agrion, & hemerocallen uocant: cuius flos in coronis præcipuus habetur, ſerebaturq; in hortis apud antiquos eius rei gratia. Folium, inquit Dioſcorides, & caulem habet lilij, porraceo colore, flores in caule per ſingulos exortus terni aut quaterni erumpunt, lilij diuiſura: poſtquam dehiſcere cœperunt, colore perquam pallido, radice bulboſa. Liliaginem prætereà appellant nonnulli uel liliaſtrum, id lilium agreſte, quod nullum in medio crocum habet. 115

Quod autem nõnullis lilium conuallis, ſeu lilium conuallium dicitur, de quo in ſacris literis multa: creſcit enim potiſsimum in uallibus, & receſsibus collium: id eſſe putat Otho Bronfeltius, quod nos uulgo uocamus du muguet, antiquis, quantum opinor, herbarum ſcriptoribus incognitũ: tantũ enim duo folia habet, aut ad ſummum

tria,

tria, poligonato ferè ſimilia, quod quidam uocant ſigil= lum Salomonis. Aliquibus tamen magis placet eam eſſe herbam, quæ Galeno & Dioſcoridi Bubonium uocatur, à bubone, hoc eſt glãdula inflammata, cui adalligata her= ba plurimum prodeſt: ſed cærulei floris eſt Bubonium. præterea circa florẽ folia habet ſtellatim decuſſata. Itaq; minus conuenit deſcriptioni. 116

Iris ſiue flammula, des flambes, à cœleſtis arcus figu= ra, quæ in florum coloribus cernitur, tum etiam à folio= rum ſimilitudine, quæ flammæ linguas referunt, dicta. Quinetiam nonnulli gladiolũ etiam appellauere eadem ratione: unde in quibuſdam Galliæ partibus nomen ad= huc retinet: uocant enim du glaiz. Radicem habet odo= ratiſsimam, quam uerno tempore in ſolis umbra ſicca= tam, ac minutim conſciſſam, noſtri in capſis ſuis reconde= re ſolent, ut ueſtimentis gratiam odoris concilient. Cæte= rùm quædam iris florem album gerit, quem cæruleo lon ge odoratiorem eſſe certum eſt. Reliqua ex Barbaro de= ſumito. Nunc autem ad alios flores coronales ueniendum, qui nullius odoris ſunt: ſed tantum coloris uarietate & gratia, oculos oblectant. 117

Amaranthus ſiue amaranthũ, du paſſe uelours, quaſi flos immarceſcibilis dicitur: diutiſsime enim colorem re= tinet. Eſt autem flos ille ſpicatus, quibuſdam magis, qui= buſdam minus, admodum purpureus, aſpectu pulcherri= mus, nullius odoris aut ſaporis. Qui uino albo aut aquæ per horam immerſus, rubrum colorem adfert.

Iouis flos, qui Græcis dios anthos dicitur, hoc eſt Io= uis flamma, uulgus uocat, des coquelourdes: colore tantũ

commendatur,inquit Plinius,licet ſine odore ſit, & coronarius: & obſeruatur ſemine,tamen æſtate floret, non autem per hyemem. 118

Anemone,de la paſſe fleur, uerbum ipſum ſonat herbam uenti,quòd eius flos,dum uentus flat,aperitur: dum autem minus,clauditur. Ruellius fremium uertit in Dioſcoride,quibuſdam tamen fenion uocatur. Eſt autem duplex, ſatiua quæ florem rubrum habet, folia coriandri, & uulgo id nomen retinet quod ſuperius dictum eſt: eſt etiam alia erratica,quam uulgus uocat, des coquerelles, quæ primo uere creſcit, flore cæruleo, quo noſtræ mulierculæ ſolent tingere oua, quæ uocant paſchatis, les oeufz de paſques. 119

Conſolida minor. Græcis ſymphitum minimum, des marguerites,quibuſdam etiã des paſquettes, ſimilis quidem eſt illi cõſolidæ, quæ in pratis paßim creſcere ſolet: ſed hæc eſt ſatiua magis, & cultura elegantior apparet. dicta conſolida,quòd eius folia coniunctas partes & cohærentes faciat,quæ prius diſiunctæ fuerant.Eſt & ſymphitum petreum,dictum, quòd in petris & locis ſaxoſis naſcitur: uulgus buglam uocat, du bugle. eſt præterea aliud ſymphitum magnum, quæ cõſolida maior uulgo dicitur,de la conſyre, cuius radix tam acri uirium robore eſt prædita, ut ſi ollæ ad ignem imponatur cum diſſectis carnibus,eas conglutinet,& ex multis fruſtis,unam tantum partem faciat.Eſt item alia conſolida quæ media dicitur,atq; hæc non omnibus nota eſt.Sed hæc de coronarijs floribus ſatis ſint dicta. æquum eſt nunc, ut ad aliam aream digrediamur,quæ odorata uocabitur.

Area

AREA ODORATA. 120

SEcunda hortuli noſtri area, odoratas herbas complectetur, quæ aut florem nullum habent, aut ſi quidem habeant, eo tamen non utimur in coronis, quin potius tota herba, quæ ex ſe ipſa ſuauem odorem refert. Itaque ab abrotano incipiemus. 121

Abrotanum, quod mas appellamus, uulgus noſtrũ uocat, delauroeſne, ſarmentoſum eſt, amarum admodum, odore nõ uſqueadeo iucundo, minusq́; album quàm fœmina: ſemine tenui, ac numeroſo. 122

Abrotanum autem fœminam, quidam chamæcypariſſum uocant, hoc eſt cupreſſum humilem: arboreſcit enim, & quandam ſimilitudinem habet cum ipſa cypariſſo arbore, ſed albius eſt: unde etiam uulgo nomen retinet, du cypres. fruticat autem arboris ſpecie folijs ſeriphij modo minutim inciſis: candicat circum ramulos. Quinetiam flores permultos gerit, fulgoris aurei, atque in ſummo comantes. Eius autem ſapor & odor abrotano mari admodum proximus. 123

Abſynthium uulgus uocat de l'aluyne, alijs appellatur, du fort, propter inſignem amaritudinem: fortaſſis ob id quòd aloës ſaporem habeat, hoc eſt amarum admodum. Quidam tamen nomen Latinum imitantes, uocant de l'abſynſe. 124

Sunt autem abſynthij tria genera. Aliud enim eſt ponticum appellatum, quod Græci βαρύπικρον *uocauere, quia minus ſit amarum: cuius paſtu pecora in Ponto felle carere creditum eſt. Eſt autem folio & flore multo mino-*

 ribus

ribus quàm cætera abſynthia, habetq́; facultatem aſtringentem admodum,ſed parum amarum eſt: atque id eſſe puto, quod uulgo abſynthium Romanum appellamus. Aliud item eſt abſynthium marinũ, quod & ſeryphium dicitur, nobis quidem ignotum, ſed tamen cuius ſemine quidam nos uti putauere,quam illi barbotinam uulgo dicunt: qua condita utuntur aduerſus infantium lumbricos. Crediderim tamen potius, id ſemen eſſe eius abſynthij,quod quidam Santonicum uocant,à Santone regione Galliæ quæ uulgo uocatur Santonge, unde & herba ſantonica à Columella eſt appellata: Eſtq́; odore iucundo,ſapore minimum amaro. Cæterùm, ut reuera dicam, id abſynthium quo uulgo utimur, pugnat maxime cum deſcriptione Dioſcoridis. Neque uerum abſynthium audio apud nos reperiri,aut ſi reperitur, id quidẽ eſt apud Sanctones,aut circa Montem peſſulanum. 125

Amaracum pro maiorana, quæ & ſampſychus dicitur, Plinius & Dioſcorides accipiunt: Galenus autem, ſampſychum quidem maioranã appellat, ſed amaracum aliud eſſe contendit:nempe idem cum ea herba quæ parthenion Græcis,hoc eſt uirginalis,matricaria Latinis dicitur: quòd contuſa, matricis dolores ſanet: uulgus noſtrum uocat hanc herbam,de leſpargoutte,à guttis ſpargendis:quòd eius folia trita & admota ori in dolore dentium, guttas pituitæ ſpargant & eliciant. Eius herbæ deſcriptio proxime accedit ad arteniſiam, quapropter à quibuſdam etiam parthenion appellata eſt. Sampſychus autem ſiue ſampſuchus, pro maiorana quam uulgus uocat,de la marioleine,indubie ſumitur: Sed & Columellam

lumellam & Plinium & Varronem, item etiam Vergilium, Lucretium, & Seruium, idem eſſe ſampſychum cum amaraco aſſeruiſſe uideo: quapropter quid de hac re certi affirmem, neſcio. Ait enim Vergilius ſecundo Aeneidos,

-ubi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci aſpirans complectitur umbra.

Quo in loco Seruius pueri cuiuſdam meminit, quem regium unguentarium uocat, qui caſu lapſus dum ferret unguenta, maiorem ex confuſione odorem creauit. Vnde optima, inquit, unguenta amaracina dicuntur. Sed hic poſtea in herbam ſampſuchum uerſus eſt, quam amaracum uocat Vergil. Hæc Seruius. Columella uerò, Grataq́; (inquit) iam ueniant hilari ſampſycha Canopo. de amaraco certe intelligit. Plinius item libro 12. capite 11. idem eſſe unguentum ſampſychinum cum amaracino aſſerit, quod idem etiam facit Dioſcorides libro primo, capite 67. Lucretius,

Aut amaracinis blandum ſtacteq́; liquorem. de illo oleo loquitur, quod ex maiorana fieri ſolebat, atq; hinc prouerbium, Quid cum amaracino ſui? Quocirca in tanta uerborum controuerſia, cum certi nihil affirmare poßim: tantum illud mihi ſatis fuerit explicuiſſe, & quid parthenion, & quid ſampſychus fuerit. 126

Artemiſia, de larmoiſe, ab Artemiſia uxore Mauſoli regis quæ ſibi hanc herbam uendicauit, dicta. quibuſdam magis placet ab Artemide Regina Cariæ, uel ab Artemide Diana, quòd inſtar Dianæ parturientes adiuuet, unde à Græcis parthenis, id eſt, uirginalis, primò

appellata eſt, quòd uirgo dea illi nomen dederit: mox autem (inquit Barbarus) βασιλικὸν λαχάνον, *id eſt regium olus appellauere.* Duplex *autem eſt* Artemiſia: *alia enim latifolia, & hæc maxime hortenſis eſt, odore acuto, ſapore admodum amaro, ut hac ratione lumbricorum doloribus proſit: alia eſt tenuifolia, à* Græcis *leptophillos dicta: eſt enim folio multo minore quàm altera: ſed odoris & ſaporis eiuſdem.* Creſcit *autem locis maxime ſabuloſis.* Eſt *prætereà tertia artemiſiæ ſpecies quam* Apuleius Tagetem *appellat.* 127

Calamintha, *calaminthæ, ſiue* Calaminthe *calaminthes, ſiue* Calaminthum *calaminthi: quidam putant eam eſſe, quæ uulgo dicitur herba catti, de lherbe au chat, quòd eius odore uſqueadeò delectentur feles domeſtici, ut hac herba inuenta ſeſe circunuolutent, & eam diutius attrectent.* Quod *ſi eſt, ſanè erit tertia calaminthes deſcriptio, quæ in* Dioſcoride *reperitur: quam nonnulli eandem eſſe cum galiopſi putant.* Secundum *autem* Calaminthi *genus, quod* Dioſcorides Nepetam *ſiue* Nepitam *à* Latinis *dici aſſerit: folio quidem eſt origani, odore iucundo, multo inferiore mentæ.* 128

Eſt *autem triplex origanum ſiue origanus, nempe heracleoticus ab* Heraclia *ciuitate* Ponti, *in qua eſt frequens: habet autem folia hyſſopi, & odorem eundem:* Secundum *origanum, quod agreſte uocatur, folio eſt prioris origani:* Tertium *uerò, quod origanum onitis ſiue praſion dicitur, maioranæ ſimile folium habet, unde uulgus noſtrum id uocat, marioleine* Dengleterre*: eſt enim, quantum ex ipſis* Anglis *intelligere potui, apud* Britan-

nos

nos frequentiſſima. 129

Menta uerò, de la mente, multiplex quidem eſt, à Græcis hedioſmos dicta, hoc eſt ſuaueolens: menta autem appellata, quòd ſuo odore mentem excitet. Sed quæ uera menta dicitur, du bauſme, folio eſt puſillo, nigriore & longiore, caule rubro, neque adeò fruticat. Mentaſtrum autem, maior menta uocatur, hoc eſt quæ caule altiore & latioribus eſt folijs. Eſt & menta aquatica, quæ à Dioſcoride cyſſimbrium dicitur. 130

Sed ut ad noſtrum pulegium redeamus, eſt aliud pulegij genus, quod uulgo pulegium regale ſiue aquaticum dicitur, folia minuta habens, paulo maiora ſerpilli folijs, flores cæruleos, caulem ex albo roſeum per ſingula internodia ambientes, Græci glichon uocant. Huic autem aquatico pulegio ſimilis quædam planta in montibus & ſiccis locis creſcere ſolet, quæ pollium montanum appellatur, du pouliot ſauuaige: folio ſerpilli, ſed paulo latiore, flore cæruleo: apud eum collem Lutetiæ uicinum frequens, qui Eritius dicitur.

Coſtus uel coſtum, uidetur quidem aliquantulum referre & uel ex ipſo nomine conuenire huic plantæ quam uulgus noſtrum uocat, du coq: eſt enim amara & odorata: cæterum alijs rebus haud ſatis refert deſcriptionem Dioſcoridis: quapropter commodius fortaſſe fuerit, ſi uulgarem plantam noſtram pſeudocoſtum appellemus: nam & Ruellius potius eam eſſe dicit, quæ ſiue ſiliquaſtrum, ſiue piperitis ab antiquis appellata eſt. Cæterum tria coſti genera fecit Dioſcorides ſolis natalibus tantum inter ſe differentia: fuit enim Arabicus, Indicus & Syriacus

coſtus. Plinius *uerò nigrum & album coſtum facit.* 131

Hyſſopus *ſiue hyſſopum, de l'hiſoppe, inter odoratas herbas etiamnum annumerabitur, quanquam tamen iuſculis condiendis etiam commoda ſit. ſed & floris cærulei iucunditate coronamentis prodeſt: habet autem odorem ſatis acutum.* Plinius *lib.* 25. *cap.* 11. 132

Nardus Celtica*, ea eſt, autore* Marcello*, quam hodie lauandulam uocamus, de la lauande: dicta quidem* Celtica*, non quòd creſcat, aut frequens ſit in noſtra* Gallia *circa alpes: ſed in* Liguriæ *montibus circa* Genuam*, in* Gallia *comata, uerſus* Appenninum *montem: item etiam in* Pannonia*.* Lauandula *autem dicta, quoniam magnum uectigal* Genuenſibus *mercatoribus præbet quotannis in* Africam *eam ferentibus, ubi lauandis fouendiſq; corporibus* Lybes *ea utuntur, nec niſi decocto eius abluti, mane domo egrediuntur. Hæc* Marcellus *in* Dioſcoridem. 133

Ozimon*, regia herba, ſiue baſilica aut baſilicon à* Liguribus *uocata, du baſilic, flagrantiſſimi & uehementiſſimi odoris, unde nomen accepiſſe credimus, nempe à uerbo Græco* ὄζω*, quod ſignificat redoleo.* Ocymon *autem (ne quis fallatur) ab* ὠκὺς *dictum, hoc eſt à celeritate naſcendi, eſt id quod in tritico & ſegetibus ſuccreſcit, ac ſæpius ipſas ſegetes ſuffocat, uulgus noſtrum uocat, de la dragee aux cheuaulx, eſtq; lenticula & uitia ſimul commiſta.* Ocymum *inquit* Varro *libro* 1. *de re ruſtica, capite* 31. *dictum ab* ὠκὺς*, quod eſt cito: quia aluum bubus citet, & ideo ijs datur, ut purgentur.* 134

Saluia

Saluia Latinis & Plinio, Græcis eleliſphacos, de la ſaulge, dicta quòd ſaluos nos ſeruat & efficit. Eſt autem duplex: maior quæ & latifolia dici poteſt, uireſque minus efficaces habet: & minor, quæ uulgo franca dicitur, de la ſaulge franche, à Theophraſto ſphacelus appellata: quæ à multis putatur eſſe lauandula: de qua prius dictum eſt, quam quidam nardum Celticam putarunt, cum potius pſeudonardus dici debeat. 135

Satureia, de la ſarriette, quibuſdam etiam Thymbra appellatur, à qua Thymbræum Apollinem cognominatum putant: frequentior in iuſculis quàm ſertis aut coronis. Ouidius,

Sunt qui præcipiant herbas ſatureia nocentes Sumere.

Columella autem Thymbram à ſatureia ſeparat. De hac uerò Plinius libro 19.cap. 8. Eſt & alia thymbra perpetuò uirens, uulgo appellata, ſarriette dangleterre, facultate multo calidiore quàm prior, folijsq; ſimilibus, ſed ſtrictioribus & longioribus paulò, atque in ambitum ſerratis. Quam plantam memini me uidiſſe in horto ampliſſimi Cardinalis Pariſienſis. 136

Ruta, de la rue, quam Græci peganon uocant. Duplex eſt, mas & fœmina. Plinius lib. 20.cap.13. Eſt item ruta ſatiua omnibus nota, quæ odore & guſtu, peſtilenti aëris inſpirationi medetur: præterea etiam agreſtis ruta, quæ à pharmacopolis armel uocatur, arabico nomine, eſtq; tetri admodum odoris.

Tanacetum Plinio, ea eſt herba quam uulgo uocamus, de la tanaiſie, ne quis fortaſſe putet eam eſſe, quæ

athanaſia dicitur Dioſcoridi: *illa enim eadẽ eſt cum ambroſia, quam antiqui cibum deorum fuiſſe confinxerunt, unde etiam immortalitatem præbere dicta eſt.*

Chamæmelum, de la camemille, quòd eius mali quod curtipendum uel capendutum uocamus, odorem habeat, Græcis antemis dicitur. 137

Thymus uel etiam thymum, du tin, apium mellifœrarum pabulum. unde Vergilius:

Dumq́; thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ.

Sunt autem eius apud Hermolaum Barbarum genera duo: candidum quod radice eſt lignoſa, & in collibus naſcitur, eſtq́; omnium optimum: alterum nigricante flore, minoris precij. 138

Eſt etiam epithymum ſiue epithymus, quod thymicuſcutam conuertere poſſumus, dictum quia thymo ſuperfloreat. Cuſcuta enim, ſiue conuoluulus Dioſcoridi, ſi ramos thymi in hortis uicina apprehenderit, ſeſe ita circunligat ipſi thymo, ut etiam ab ipſa eadem thymi radice nutrimentum ſibi familiare accipiat, atq; etiam floreat queẽadmodum ipſe thymus, & uires etiãnum ſimiles à thymo mutuatur, interdũ quidẽ maiores & uehemẽtiores quod idẽ aliquando facit in hyſſopo: & ſaluia. 139

Praſium Græcis, marrubium Latinis, quod nomen etiam uulgaris ſermo retinet, du marrubium. Duplex quidem eſt: album, quod odore eſt iucundo, ſapore amaro, hinc obſtructiones potẽtiſſimè liberat. aliud uerò nigrum, odore fœtido, & folijs non uſqueadeò albis, Græci appellant balotem, nos marrubium commune. creſcit enim paſſim in agris circa margines itinerum: utrunque

autem

autem marrubium folia mentaſtri habet, ſed paulò maiora. 140

Meliſſophyllon, uel meliphyllon, de la meliſſe, dictũ à Græcis quaſi folium apium, & melleum ſiue mellitum folium, Latinis apiaſtrum: non quòd ſylueſtre ſit apium, quemadmodum mentaſtrum, ut Valla exiſtimauit, ſed quòd apibus iucundiſſimum ſit, unde hac herba ſolent confricare aluearia ipſi ruſtici, ſiquando apes reuocare cupiunt dum aufugerunt: quemadmodum etiam dum cupiunt eas exire, confricant ea herba, quæ cotyla fœtida appellatur. Cæterùm id apiaſtrum etiam à Latinis citrago nominatur, quòd trita malum citreum oleat, quod uulgus uocat ung citron. 141

Orminum ſiue etiam horminum, de la toute bonne, Plinius putat eſſe quam Latini cuſcutam, hoc eſt ſylueſtrem aſparagum uocant. Eſt autem horminum hortenſe & agreſte. Hortenſis autem hormini folia ſunt latiora & albidiora, agreſtis nigriora & ſtrictiora, utriuſq; caulis quadrangulus. Quidam tamen negant id olus hortenſe, quod orminum uocamus, eſſe uerum horminum: cuius opinionis eſt epiſcopus Megalonenſis, uir cum multarum rerum cognitione inſignis, tum maximè de herbariæ rei ſcientia bene meritus. Sed ut ad rem redeamus, Hortenſis hormini flore & ſemine in dolio uini, dum adhuc feruet, impoſito, aiunt gratiam maximam conciliari ipſi uino, & guſtum referre uini odorati & creticici, quod uulgo maluaticum uocant. 142

Anethũ, de lanet, maratho ferè ſimile conſpicitur, umbellamq; odoratam gerit, floribus luteis undiq; refertam,

quos ſiccatos in ſole, & capſis ſuis impoſitos, noſtræ mulierculæ in ſummis delitijs habent, ad ueſtium odorem, atq; etiam linteorum. Sed nunc ad aream olitoriam ueniendum.

AREA OLITORIA. 143

TErtiam hortuli noſtri aream olitoriam appellabimus, nempe in qua uarij generis olera reperiũtur, quibus tum in acetarijs, tum etiam in iuſculorum condimentis utimur. Quapropter duos eius areæ puluinos faciemus. Alterũ quem acetariũ uocabimus, in quo herbas eas recẽſebimus, quibus crudis, & oleo, aceto, ac ſale conditis ueſcimur præſertim æſtate: alterum quem condimẽtarium dicemus, in quo eas etiam referemus, quibus in cõdiendis iuſculis, uel ad ſaporis gratiã, uel etiã ad uẽtrem ſoluendum utimur. Ac primum de acetarijs dicendum.

PVLVINVS ACETARIVS. 144

Primum igitur declarabimus quid acetarium, deinde uerò ad eas herbas quibus acetaria fiunt, ueniemus.

Acetarium, une ſalade, ab aceto fortaßis deductum eſt, quòd herbæ ipſæ cum aceto & ſale ederentur, quemadmodum ſalita uulgo, tum apud nos, tum etiam apud Italos appellatur, à ſale. Plinius uerò ab accipiendo acetarium deduci uidetur innuere lib. 19. cap. 1. Horti (inquit) maximè placebant, quia non egent igni, parcerentq; ligno. Expedita res, & parata ſemper, unde & acetaria appellabantur. Itaq; ab accipiendo deduci uidetur, quòd ex ipſis hortis expeditæ herbæ, & paratæ ſemper in uſum noſtrum à nobis accipi poſſent. Iam ad ipſas her-

bas deſcendamus. 145

Lactuca,quam Græci Thridacem uocant,une laictue. Dicta (inquit Palladius in Ianuario) quòd abundantia lactis exuberet : quod quidem lac uentrem leniter mouere dicebatur : unde apud ueteres in primis epulis ueniebat. Mart.

Prima tibi dabitur uentri lactuca mouendo Vtilis. Cæterum lactuca eſt agreſtis & hortenſis. agreſtis quidem alia eſt, quam nonnulli pro uera endiuia oſtendunt: Quædam uerò quæ chondrylla uulgo dicitur, atq; ea eſt quæ materno ſermone à noſtris appellatur, du lettron. folio quidem cychorij, latiore tamen, albiore, & minus inciſo, ſed lacteſcit quemadmodum lactuca. Hortenſium autem lactucarum quædam ſunt ſeſſiles, criſpæ, & capitatæ, quas uulgus uocat, des lettues a pomme : quoniam dum percreuerunt, folia earum ueluti mali cuiuſdam ſpeciem rotundam præ ſe ferunt. quædam altè aſſurgunt, & eæ quidem omnes dum grandiores ſunt, amareſcunt. Eſt etiam lactuca criſpi folij, inquit Columella capite 3. libro 11. quæ Ceciliana & Betica dicitur:à regionibus in quibus creſcit. 146

Seris Græcis, ea eſt quam Latini intibum, ſiue intibam, ſiue intubum uocant, nos uulgo ab intibo nomine corrupto uocamus,de lendine. Vnde prouerbium ab eius amaritudine deductum, Intiba ſucceſſit ambroſiæ. Eſt enim, inquit Vergilius, amaris intiba fibris. quæ tamen eradicata & terra obruta amaritudinem deponit:id enim ab olitoribus didicimus. Eadem herba Celſo uocatur etiam ambubaia,& quibuſdam Italis ſcariola. Eſt autem

duplex, ſatiua & agreſtis. Satiua, rurſus etiam duplex, latifolia, quam cichorion domeſticũ uocamus: anguſtifolia, quæ, ut prius dixi, endiuia uulgò dicitur, nomine corrupto ab intibo. Erratica uerò ſiue agreſtis intiba, proprio nomine cichorion appellatur, de la chicoree, quam etiam ab inſigni amaritudine Græci picrida uocauere. eſt autem duplex, quemadmodum prior. 147

Cicerbitam Latini atque adeò Columella, Græci ſonchon appellant, quandam intibi, ſiue ambubaiæ ſpeciem, atque etiam lactucæ: nam & lacte abundat, quæ antiquis eſui erat, & in hortis ſerebatur. Eſt enim mollis & eſculenta, nunc autem nobis neglecta, & tantùm cuniculorum cibo commendata, uulgus uocat, du laceron. Eſt & præter hanc etiam altera agreſtis herba huic propemodum ſimilis, ſed animalibus ingrata, propter ſpinoſa folia. Huius quidem herbæ ſpeciem eſſe crediderim, quam appellamus à foliorum figura dentem leonis, ſed in caulem non aſſurgit: uulgus noſtrum uocat, du piſſe en lict. eſt enim ſylueſtre intubi genus, quapropter eam Plinius inter genera cichorij annumerat, appellatq; hedipnoida libro uiceſimo, cap. 8. 148

Malua, des maulues, à molliendo dicta, quaſi molua, inquit Varro, quòd aluum molliat. Ea enim utebantur antiqui etiam in acetarijs cum lactuca ad ſoluendam aluum. Vnde Martialis:

Vtere lactucis, aut mollibus utere maluis.

Idem libro decimo. 48.

Exoneraturas uentrem mihi uillica maluas
Attulit, & uarias, quas habet hortus, opes.

Et nos

Et nos quoque hodie maluarum decocto uti ſolemus in clyſteribus ad aluum ciendam,& urinas. Deſijt enim ſatiua eſſe malua. Erraticarum autem maluarum quædam eſt pumila,& humi ſerpens, fertq; flores ex cæruleo purpuraſcentes: quædam altius attollitur, & arboreſcens malua appellatur. Quædam eſt etiam, quæ flores ueluti roſæ ſimiles autũno gerit,quos uulgus uocat, roſes doultre mer, ut prius à nobis dictum eſt. 149

Eſt & alia maluarum ſpecies, quæ folium mollius & duplo craſſius habet, quàm ipſa malua ſimplex,unde noſtris biſmalua appellatur, des guymaues, Græcis ebiſcus, ſiue ibiſcus, atque etiam althea dicitur. Vergil.
Hœdorumq; gregem uiridi compellere ibiſco. hoc eſt, ut quidã interpretantur,biſmaluæ caulibus: arboreſcit enim in tantam altitudinem,ut apud Germanos agros culmina domorum pertingere uideatur. Hoc autem caule utebantur paſtores, quòd flexilis eſſet, neq; adeò durus, ut tactu animalia offendere poſſet. 150

Eſt prætereà alia maluarum ſylueſtrium ſpecies, quæ Græcis Alcea dicitur, frequens in ſylua D. Mauri iuxta Pariſios: folia habet maluæ, ſed inciſa magis,ad uerbenacam accedentia,caules tres,aut quatuor habet cortice canabino ueſtitos. Videto Dioſcoridem. 151

Acantha, ſiue acanthos, ſiue acanthus, inter herbas emollientes hodie uſurpatur, quemadmodum & malua. Quapropter ſuccurrit, ut hoc loco à nobis deſcribatur, quanquam in acetarijs non ueniat. Hanc autem uulgus brancam urſinam appellat, niſi mauis dicere brancam hircinam. Folia enim habet cornibus hircorum ſimilia.

Cæte

Cæterùm emolliendæ alui facultatem retinet, unde à Vergilio mollis acanthus dicitur: & à medicis inter quatuor remollitiua, quæ appellant, annumeratur: quibus utuntur in decoctione clyſterum. Plinius libro 22. capite 22. Acanthos (inquit) eſt topiaria & urbana herba, elato longoq; folio, crepidines marginum aſſurgentiumq; puluinorum toros ueſtiens. Duoq; eius genera facit, aculeatum & criſpum. Porrò acanthi folio ueteres ob pulchritudinem & figuræ elegantiam epiſtilia communiebant, & ueſtibus precioſis figuram acanthi foliorum circuntexebant. Vnde Vergil.

Et circuntextum crocco uelamen acantho. 152

Oxalis uulgo nota, de loxeille, à ſapore acetoſo dicitur, unde adhuc Italis acetoſa appellatur. Multiplex quidem eſt: ſatiua, quæ latiora folia habet, caulem uerſus pediculum rubeſcentem, atq; ea tum in acetarijs, tum etiam in iuſculis uſus eſt. agreſtis, quæ multo minora & numeroſiora folia habet: quam uulgus uocat, de la uinette, à ſucco quodam uinoſo. ea autem noſtræ mulierculæ in ardore febrium utuntur: contuſa enim & cum ſale carpo impoſita mirè refrigerat. Sed tam agreſtium quàm ſatiuarum ſunt rurſus multæ aliæ ſpecies. 153

Portulaca, du pourpier, quibuſdam etiam de la pourceleine, Græcis andrachne dicitur, uulgo nota: habet ſubrotunda folia, craſſa, qualia in aizoo maiore uidemus. Eſtq; maior & minor, quæ foliorum magnitudine tantùm inter ſe differunt. Eſt & portulaca, quæ aquatica dicitur, folia tenuiora habens & latiora, florem item ſubrubrum & rotundum: prætereà altius attollitur. 154

Bipinnella, de la pinprenelle, dicta quòd ſolia habeat circum ipſum cauliculum alternatim diuiſa, ac ſemper gemina, ut ueluti in duas pinnas aſſurgere uideantur. Eſt autem herba huic propemodum ſimilis, quæ Græcis empetron, Latinis ſaxifragia dicitur, quòd in locis petroſis naſcatur, & frangendo in ueſica calculo plurimum ſit utilis. Cæterum hoc differt bipinnella à ſaxifragia, quòd hæc piloſa ſolia non habeat, illa uerò maximè: prætereà bipinnella (præſertim quæ uera eſt) trita, cucumeris odorem refert, quemadmodum & alia pratenſis herba, quæ uulgò ulmaria dicitur, quòd ulmo ſimilia ſolia gerat: prætereà confractus bipinnellæ caulis, ueluti neruum quendam in medio habere uidetur: cuiuſmodi in plantaginis ſolio confracto apparere ſolet: quæ omnia ſigna ſaxifragiæ non inſunt: quinetiam ipſa ſaxifragia, flore (qui purpureus apparet) decidente, aculeum quendam oblongum oſtendit acui ſimilem, unde quibuſdam acicula appellata eſt. 155

Vtimur etiãnum in acetarijs ea herba, præſertim cõdita, ut ſolet capparis, quæ Græcis Crethmon, ſiue crithmon, aut crithamon dicitur, eſtq́; empetri, hoc eſt ſaxifragiæ ſpecies: Latinis criſtamarina, batis, ſiue baticula dicitur: uulgus noſtrũ appellat, de la bacille, de la creſte marine: Itali del ſinocchio marino. plurima inuenitur condita cum ſale & oleo apud pharmacopolas. 156

Et quando capparis nomen nunc incidit, commodius eſt, ut de ea etiam tractemus. Capparis igitur frutex eſt ramoſus, per terram ſparſus: ab radice una interdũ duodecim, nonnunquam etiam triginta ramos producens: ubi

ubi iam grandior eſt, ſpinas acutas profert, atque ob id à nonnullis cynoſbatos, hoc eſt ſentis caninus dicitur, de quo prius latius dictum eſt. Folia *autem malicotonei gerit: florem oliuæ ſimilem: qui conditus, quemadmodum prius in crithmo diximus, cum ſale & oleo, ſaporis eſt optimi: & acetarij uice per hyemem à nobis editur: uulgus noſtrum uocat* des cappres. *Cæterum ſtolones etiam gerit, longos tres aut quatuor cubitos: creſcit maximè in ruderibus, & coagmentis lapidum.* 157

Aſparagus, des aſperges: *Duplex quidem eſt, altilis & hortenſis, ſtolones oblongos producens, qui facilimè quidem coquuntur & celerrimè, ac deinde aceto & oleo conditi, primis menſis edi ſolent pro acetarijs. hinc prouerbiū de re quam celerrimè perfici dicimus, citius quàm aſparagi coquantur.* Eſt *& aſparagus erraticus, qui ueluti ligneſcit, & ſpinoſa folia habet: profertq́; ſtolones admodum exiles, qui ſi in hortis transferantur, nunquam grati ſunt ſaporis. Satiuos autem aſparagos* Columella *à ruſticis ſuis antiquis corudā uocari dicit. Quo in loco ſubit & obiter illud adnotem, antiquos aſparagorum nomine uſos pro omnibus herbarum, arborum, aut fruticum ſtolonibus, aut ſi mauis dicere, turionibus, uulgus noſtrum uocat,* des reiettons, *qui ab antiquis edi ſolebant acetariorum uice, habebanturq́; in ſummis delicijs:* Græci ἀκρώδρυα *uocauere.* 158

Cardamum Græci, Latini *naſturtium appellant,* du creſſon alenoys. Dicitur *autē cardamum* ἀπὸ τῆς καρδίας, *quoniam cor fouet, & in ſincope illa, quam medici cardiacam uocant, plurimum ualet: nempe dum uires alicui*

repente

repente deficiunt, ut animo linquatur. Naſturtium autem appellatum eſt, à naribus torquendis, quòd odore & ſeminis acrimonia, ſternutamenta prouocet: unde etiam à quibuſdam Gallis uocatur hodie, du naſitort: ſemen autem habet ſimile ſynapi, folium erucæ diuiſura, ſed & ſapore & odore acri. 159

Eſt & aliud Naſturtium aquaticum, à quibuſdã cardamine appellatũ, quòd ſapore ſit cardamo ſimili. Quidam eam herbam eſſe putant, quæ Græcis Sion, Latinis lauer dicitur: unde literarum metatheſi pro uerla berula poſtea dicta eſt corruptè, uulgus uocat, de la berle. habet autem folia utrinque pennata, ſaporem uerò Siſymbrij, quod uulgo balſamita dicitur, eſtq́; folijs mentæ, ſed maioribus: nam de priori ſiſymbrio Galeni intelligo: quod ueluti pſeudomenta, uel mentaſtrum appellatur. 160

Siſymbrium autem alterum Galeni quod aquaticum eſt & ſylueſtre, & à quibuſdam cardaminem appellari dicit, quòd cardamo ſimile quiddam guſtu præ ſe ferat: omnino putarim id eſſe, quod noſtri creſcionem à creſcẽdi celeritate appellant, du creſſon: Cuius ſanè maxima eſt apud doctos contentio. Hermolai enim argumento id quidem olus non poteſt eſſe, quod Sion à Dioſcoride & Galeno deſcribitur, quanquàm ſanè in eiſdem aquis cum Sio creſcere ut plurimum ſoleat: ſed Sion frigidæ naturæ eſt, præterea leuiora & tenuiora folia habet & odorata, erucæ ſimilia dum grandeſcit. Siſymbrium autem ſiue creſcio, calidum eſt maximè, ut etiam mẽſes & Venerem cieat: præterea folia habet craſſiora, & breuiora ac ro=

tundiora, minuſq́; odorata, neque inciſa. 161

Eruca Latinis, Græcis euzomos, quoniam iura commendet, uulgo de la requette: dicta quidem ſalax poëtis, quòd Venerem moueat ſua caliditate: idcirco lactucæ iungitur in cibis, ut contrariam uim temperet. Eſt autem ſimilima huic herbæ, quæ in uallis noſtræ urbis frequentiſſima eſt: potiſſimum ad D. Iacobi & Michaëlis ſuburbia: fœtet autem mirum in modum, & florem luteum gerit, appellaturq́; eryſimon Græcis. Hæc autem eruca hortenſis, qua Itali maximè utuntur, in acetarijs & epulis, flore eſt paulò pallidiore: cæterum trita, rapum olet, neque grati odoris mihi unquam uiſa eſt. Itaque eandem prorſus exiſtimem fuiſſe cum noſtra uallari herba: ſed hæc agreſtis & inculta eſt, folioq́; longiore & acuminato: illa uerò ſatiua & hortenſis, folio obtuſiore, latiore & breuiore, & minus inciſo. Eſt præterea alia eruca, quæ proprio nomine agreſtis eruca dicitur, paſſim in noſtris uitibus creſcens, folio ſatiuæ ſimili, ſtrictiore tamen, & minore, flore luteo: quæ præſertim circa Calẽdas Iunij erumpere uidetur è terra: nam alio tempore uix reperitur: eius enim ſemen diutiſſimè in terra aſſeruatur, priuſquam germinet. 162

Senecio, du ceneſſon, etiamnum in acetarijs gratiſſima eſt, quanquam à noſtris rarò aſſumatur: eſt folio erucæ, flore luteo, qui tandem ueluti in pappos euaneſcit, quos uulgus puerorum appellat, barbe dieu. Græcis dicitur herigeron, hoc eſt uernus ſenex, uel cito aut uere ſeneſcẽs, quòd cito in pappum & lanuginem abeat. 163

Lapathum Græci, Latini rumicem, Barbari lapatium

uocant

uocant eam herbam, quæ uulgo parella dicitur, de la parelle, de la patience. Huius *autem quatuor genera facit* Dioſcorides*: quorum omnium folia, ſemen, & radix ad ulcera cacoëthe (quæ etiam malefica ulcera capitis manantia uocantur, la male tigne) mederi optimè certum eſt. deterſoriam enim facultatem habent admodum efficacem.* 164

Lapathum autem ſatiuum multiplex eſt: aliud enim eſt quod folia oblongiora & latiora habet, atque id quidem uulgus uocat, de loſeille, de qua prius in oxalide. Aliud eſt folio multo breuiore & ſubrotundo, quam uulgus uocat, oſeille de Tours*: atque ob hoc quidam lapatium rotundum appellauerunt.* 165

Eſt & oxilapathum, dictum quidem à ſaporis aciditate, non autem à foliorum acumine, ut quidam putauerunt, qui lapathium acutum uocant ab acutis folijs: atque hoc quidem Picardi *uulgò nominant, de la ſurelle.* 166

Aliud autem lapathum eſt agreſte & erraticum, quod quidem in pratis, ſyluis ac montibus frequentiſſimum eſt: habetq́; folia plantagini ſimulia. 167

Eſt item aliud lapathum maius, quod Græci *hippolapathum uocant, quaſi lapathum equinum: non quòd aliquid habeat cum equo ſimule: ſed quòd tantùm ſit omnium maximum.* Id *enim ſolent gratiæ in ſuis compoſitionibus obſeruare* Græci, *ut quas res magnas, aut amplas facere uolunt, equi, aut bouis appellatione declarent: quemadmodum in hippoſelino, hippomaratro, bugloſſo & buphthalmo uidere eſt.* Atqui *hoc quidem lapathum maius latiſſimum folium habet & lon-*

giſsimum, ſemen & radicem rabarbaro ſimilem: hoc tantùm folia inter ſe differunt, quòd folia rabarbari parte inferna inciſa ſunt, & ad pediculum minus lunata. Creſcit *potiſsimum in aquis, unde etiam hydrolapathum à* Græcis *dictum.* 168

Borago *boraginis, des bourrouches, cuius floribus cæruleis utimur in acetarijs delicatioribus, quibus etiam conditis, pro cibo delicatiſsimo ueſcimur.* Omnes *in ea opinione ſunt, ut ea herba ſit, quæ antiquis dicebatur bugloſſa, ſiue bugloſsum, aut etiam bugloſſus, hoc eſt bouis lingua: quòd linguæ bubulæ ſimilia folia habeat.* Sed *floris ſimilitudine inter ſe aliquantulum differunt.* Faciemus *itaque duo bugloſsi genera: atque alterum quidem, minus bugloſſum uocabimus, eritq; uulgaris noſtra borago: alterum uerò maius, quod alio nomine circìon à* Dioſcoride *appellatur.* Atque *hinc illud eſt, quod* Cato *in libris de agricultura admonet, inſitioni admouendum folium linguæ bubulæ, ne aqua intromittatur: quod quidem de boraginis noſtræ folio intelligendum: latius enim folium habet, quàm quod circion dicitur: eius enim circij folium triquetrum eſt, & oblongius, atque etiam albicans, flores'que amariores gerit, quàm ipſa borago, quæ & folia habet nigriora, & flores dulces.* Quapropter Barbarus *cum de bugloſſo agit, illud ſemper addit, quæ uulgo borago dicitur.* Dicta *quidem borago, ut quibuſdam placet, quaſi corago, quòd ex uino pota animi lætitiam augeat, unde* Græcis *euphroſyne appellata.* Eſt'que *melancholicis optima ad animi lætitiam conciliandam.* 169

Cereph

Cerephyllum, du ſerfueil, dictum quòd cerea folia, hoc eſt flexibilia, uel cerei coloris habeat. Caue autem ne pro cerephyllo, ſerpillum dicas, ut nonnulli uoluere. nam ſerpillum, id eſt, quod paßim in uijs agreſtibus ſerpit, unde etiam nomen traxit: uulgus uocat, du ſerpolet. Quòd autem Plinius ait cerephyllum, à Græcis etiam pæderota appellatum, id quidem neſcio quo iure affirmet. Audio enim eam herbam, quæ Græcis acanthos, uulgo branca urſina appellatur (cuius folio ueteres epiſtilia inſignia reddebant, quòd in quamuis formam flexibile eſſet) etiam pæderota appellari, hoc eſt puerilem, quòd ea pueri ludentes oblectarentur & geſticularentur, quemadmodum lappæ maioris folio, quæ ob id perſonata dicta eſt: quòd ea herba ueluti perſonas facerent pueri uultu operto & obducto ipſo folio. 170

Tarco, uulgo du targon, herba ueteribus incognita, quæ hortulanorum diligentia & induſtria nobis in uſu uenit: folio eſt hyſſopi, longiori tamen: quod dum editur, ſaliuam prouocat ſua caliditate. eſtur in acetarijs cum ſale & oleo. 171

Feniculus, ſiue feniculum Latinis, du fenoueil, Græcis marathron dicitur, ſoletq́; dum adhuc tenellũ eſt, necdum in caulem aſſurrexit, in acetarijs uenire, non enim altè aſſurgit, appellaturq́; feniculus dulcis, quæ quidem dulcedo ineſt ſemini, tum à ſolo, tum etiam à ſatione. Eſt & aliud feniculum maius, quod ueluti arboreſcit, & à Græcis hyppomarathrum uocatur, ea ratione quæ prius dicta eſt in hyppolapatho. Aliud eſt inſuper, quod nunquam attollitur in altam magnitudinem, & minora folia

habet, quàm fœniculum commune: uocaturq́; id à Græcis meon, uulgò autem fœniculus tortuoſus dicitur. Quinetiam aliam quandam herbam pratenſem, daucum creticum, & folio, & umbella referentem audio à noſtris uulgò fœniculum porcinum appellari, quòd folia fœniculo ſimilia habeat, & porcis ſaginandis proſit. Cæterum (ni fallor) ea eſt, quæ peucedanum Dioſcoridi dicitur, Latinis herba ſtataria. Mittit enim peucedanum tenuem ex ſe caulem, gracilem, fœniculo ſimilem: & circa radices denſa copioſaq́; coma folioſum.

PVLVINVS CONDIMENTARIVS. 172

Cramben Græci, Latini braßicam appellant, des choulz, quaſi caules dicere uelimus, quo etiam nomine à Catone appellata eſt braßica. Sunt autem braßicarum multæ ſpecies, quas qui perſequi ueliet, tum à differentijs ipſarum, tum etiam à facultatibus, infiniti propemodum eſſet laboris. Eſt enim rubra, alba, & uiridis braßica, quæ omnes eandem facultatem habent. Eſt item Theophraſto braßica craſſa, item etiam læuis, quæ à Græcis leophyllos dicitur: & agreſtis, quæ omnium efficacißima eſt, creſcit'que locis maritimis & præruptis. Eſt inſuper crambe capitata, des choulz cabuz, omnium in cibis delicatißima: quæ quidem Columellæ, & alijs rei ruſticæ ſcriptoribus eritiana dicitur. Quinetiam alia eſt quæ à Græcis crambe thalattria, Latinis braßica marina appellatur (creſcit enim locis maritimis frequentius) quæ à Plinio olus marinum dicitur: uulgus autem noſtrum ſoldanellam uocat: eſt enim conſolidandæ ru-

pturæ admodum commoda & utilis. Cæterum braſſicam ex lachrymis Lycurgi, quidam natam fuiſſe dicunt, unde etiam ad ebrietatem plurimum ualere putant. 173

Atriplex Latinis, Græcis atraphaxys, uulgo des arroches, des bonnes dames, quidam ab atrore dictam putant, quidam uerò imitatione Græcæ uocis atraphaxys. Olus atriplicis, inquit Columella libro 11. quod Græci uocant atraphaxym, circa Calendas Octobris obrui debet. À nonnullis etiamnum Chryſolachanum dicitur, hoc eſt, olus aureum: quòd quædam atriplicis ſpecies ſole lucente, aureum colorem oculis referat. Eſt autem triplex eius oleris ſpecies: quoddam enim album inuenitur, quoddam etiam rubrum, aliud uero uiride. Sed omnium eandem eſſe in purgando uentre facultatem certum eſt. ſuntq́; omnes ſemine foliaceo. 174

Beta, de la porree, olus uulgo notiſſimum, dictum à ſimilitudine quam habet cum β litera Græca, dum ſemine turget: habet enim ſummitatem in cacumine reflexam. Atque eadem ratione à caulis rectitudine quæ literæ iota ſimilitudinem quandam referre uidetur cum matura eſt, à quibuſdam, nempe in agro Turonenſi Iota appellatur, de la iote: ultimi Picardi Romanos appellant, des romãs, quòd id olus à Romanis primum inuentum ſit: nonnulli etiam Longobardos uocant, des lombardettes, nempe Tornacenſes: Delphinates reparatam nominant, quod nomen etiam ab antiquioribus medicis in uſu fuit. Quidam etiam ſiclam uocant: ſed hæc magis rubra eſt: eſt enim alia alba, alia etiam nigra, quæ omnes uentrem

optime ſoluunt. Vnde Martialis,

Et pigro uentri (inquit) non inutiles betas.

Sed beta candida magis aluum ſubducit, cuius etiam radix tenuioris eſſentiæ creditur. Græci autem Betam Teutlon appellauerunt. 176

Blitum, olus omnium inſipidiſsimum & fatuum: unde uulgo rudes & inutiles, bliteos appellamus, bliſtres: nobis autem ignotum, ſed apud Hiſpanos & Italos frequens: habet autem ſemen foliaceum, ut atriplex, racemoſum, ut beta. Cæterum folia noſtris ſpinacijs fere ſimilia. Quapropter facile iudicauerim noſtrum eſſe blitum, quæ ſpinacia uulgò uocamus, des eſpinartz, à ſpinoſo ſemine: quorum nulla mentio apud antiquos plantarum ſcriptores. Hiſpani tamen aiunt ſe habere aliud bliti genus, à noſtris ſpinacijs longe diuerſum. Itaq; quid ſtatuã non habeo, ac litem ipſam ſub iudice relinquam. 177

Selinon Græci, Latini apium uocant: eſtq́; illud quod nos uocamus uulgo du perſil: & quia in præruptis montium Macedoniæ creſcit, ideo petroſelinum Macedonicum appellatur, du perſil Macedoine: eſt autem id omnino ſimile noſtro hortenſi & domeſtico ſelino, niſi quòd odore eſt paulo iucundiore: omnia enim agreſtia, præſertim quæ in ſaxoſis & petroſis creſcunt, multo ualentiora ſunt ſatiuis, & odorem uehementiorem præ ſe ferunt. Semen itaque & folium petroſelini Macedonici, ſunt multo efficacioris roboris, quàm ſelini aut apij domeſtici ſiue hortenſis. Quod autem uulgò (& id quidem falſò) uocamus apium Macedonicum, apparetq́; ſelino maius, id ſanè eſt quod Græci hippoſelinum, Gaza equapium

pium uertit, Latini oluſatrum & olus pullum appellant. Columella lib. 11. cap. 3. Atrum olus (inquit) quod Græcorum quidam hippoſelinum, nonnulli ſmyrnion, paſtinato loco, ſemine debet cõſeri, maximè iuxta maceriam. Atqui ſmyrnion hodie quidam putant eſſe, quod nos leuiſticum dicimus, uulgus uocat, de la leueſſe, quidam falsò liguſticum ſiue libyſticum uocant. Eſt autem apij ſpecies, dicta quidem ſmyrnion, quaſi parua myrrha, quòd eius ſemen atq; adeo tota plãta, odore myrrham reſtrat. Quod uero uulgò apium uocamus, de lache, proculdubio eſt id quod Dioſcorides eleoſelinon uocat. Petroſelinum autem noſtrũ uulgare, eſt id quod ille uocat oreoſelinum, hoc eſt ſelinum montanum, quòd in montibus & ſaxoſis locis potiſſimum creſcit: unde nomen petroſelino, ut iam dictum eſt. 178

Crocus, du ſaffran, unde croceus color appellatus, qui flori ipſius croci ſimilis eſt, & crocota ueſtis, quæ croceo colore tincta eſt, de qua in libello De re ueſtiaria ſatis diximus: eſt autem croci flos, lilio quadantenus ſimilis, ſed cæruleus, floretq́; quotannis: multas ſpicas & adnata aut nucleos producere ſolet, qui tertio quoque anno caſtrãdi ſunt & ſeparãdi, alioqui ſuffocaretur tota planta adnatorum multitudine: Cæterum hyeme uiret, floret autem maxime autumno, & in medio flore uirgulas quaſdam rubras oſtẽdit: quæ deinde ſiccatæ & aqua diſſolutæ, iuſculis colorem & gratiam præbent: poſtquam autem flos croci decidit, folia multiplicantur. 179

Porri quoq; folia & radices in iuſculis edi ſolent, uulgus uocat des porreaulx, olus notiſſimum. Cuius cum

ſatio fit denſior, ut inquit Columella ad fibras intendendas & folia deſecanda, ut ſint eſui in iuſculis, id quidem ſectiuum appellatur. cum autem ita depangitur, ut fiant capita latioris incrementi, id quidem Columellæ capitatum porrum dicitur: cuius cultus, aßidua ſarritio eſt, & ſtercoratio, nec alius tamẽ à ſectiui porri cultu, niſi quòd toties rigari & ſtercorari, ſarririq; debet, quoties demetitur. Eſt autem aliud porri genus agreſte, quod quia in uitibus frequentius creſcit, Græci ampelopraßon, hoc eſt porrum uitium appellauere: eſt autem folio tithymalli (inquit Dioſcorides) flore purpureo, caule lychnidis herbæ, ſemine naſturtij. Eſt & aliud porri genus, quod cum allio degenerat, atque ob id à Græcis ſcorodopraſſum appellatum, hoc eſt allium porraceum: eſt enim porri folio, ſed odore & ſapore allij, adnata non habet, neq; ſpicas: aut ſi quidem habet, rarißimæ ſunt. frequens in pratis creſcit.

AREA ESCARIA. 180

VEniamus nunc ad quartam hortuli noſtri aream, quam ab ijs herbis quæ eſui nobis eſſe poſſunt, eſcariam appellabimus: præter eas tamen quæ in priore area conſertæ & explicatæ ſunt: illarum enim folijs & caulibus tantum uti ſolemus, tum in acetarijs, tum etiam in iuſculis: harum uero tum fructibus, tum etiam radicibus ueſcimur, non ſolum coctis & præparatis, ſed etiam crudis: quemadmodum ruſtici ſolent, qui propter continuos & aſſuetos labores, uentriculo ſunt admodum robuſto. Itaq; æquum fuit earum ſeorſim herbarum propriam

& pe

& peculiarem arcam feciſſe. Cuius tamen, quemadmodum & prioris quæ olitoria dicebatur, duo etiam erunt puluini. In quorum altero eas herbas committemus, quarum fructibus uariè præparatis quotidie ueſcimur. In altero uerò, eas recenſebimus, quarum radices in alimoniā uertimus. Sed iam æquum eſt, ut ad priorem puluinum ueniamus, quem ab ipſis herbarum fructibus, fructuarium appellabimus. Sunt enim nobis neceſſario confingenda nomina, ut res ipſa & magis ſuccinctè, & magis propriè à nobis pertractetur. Neque uerò legibus oratorijs aſtrictus eſſe debet, qui quæ oratoris non ſunt (hoc eſt forenſis cauſidici, & rhetoris) Latinis uocibus efferre cupit.

PVLVINVS FRVCTVARIVS. 181

Fructus ſanè herbarum uarij ſunt, alij enim in rotundam malorum formam ſuccreſcunt. Quales ſunt peponum ſpecies uariæ, item mandragoræ quoddam genus, cuius fructum nos poma Cupidinis, Itali melezanas uocant: alij uerò ſeminum eſculentorum gratiam ac dulcedinem nobis præbent, quale eſt marathrum, de quo iam ſuprà diximus: item etiam anyſum, & corianum, quod nos coryandrum uocamus: addam etiam papauer, quod tamen medicamentoſum eſt magis: huius enim ſemine ad ſomnum conciliandum utimur. Aliæ denique herbæ ſua etiam folia fructuum uice noſtro guſtui ſuauiſſima reddunt: cuiuſmodi ſunt eæ de quibus in area ſuperiori à nobis fuſiſſime dictum eſt. Sed iam à peponibus incipiendum. 182

Peponum itaque multa ſunt genera, ab ipſorum ſapore & figuris petita. Eſt enim uentroſus pepo, qui uulgo dicitur

dicitur pompon, eſtq́; ab ipſo pediculo uſque ad oculum ſtriatus. Eſt præterea alius paulo oblongior, ſtrijs non uſqueadeò prominentibus, quem fœminam appellant, atque hanc uulgus quoque peponam uocat. Sunt & alij pepones quos hircos ſiue hircinos aut hircas uocamus, pompons turquins, habenturq́; apud nos in ſummis delicijs: ſuntq́; coloris multum uiridis, ut nigri quodammodo appareant: ſaporisq́; admodum delicati. Quinetiam arte hortenſi & diligenti ſationis cura ab olitoribus hoc eſt inuentum, ut peponum ſemen ſaccaro, aut aqua ſaccarata irrigatum, ipſis fructibus qui deinde ſuccreſcunt, ſaporis admodum dulcis qualis eſt ſaccari, gratiam addant: quemadmodum quoq; pira moſcata & roſacea fieri uidemus: pepones itaq; eiuſcemodi uulgo ſaccarati uocantur, pompons ſuccarins. 183

Melopepones autem à Græcis dicti, quaſi cydonij, ἀπὸ τȣ͂ μήλȣ, hoc eſt, à pomo uel malo, quod dum abſolute profertur, de cydonio intelligitur, quod & cotoneum appellatur, uulgus uocat, ung coing: Itali Latinæ uocis ueſtigia retinentes melo cogdonio. habent autem melopepones mali cydonij figuram, eosq́; uulgus appellat melones, des melons, quos ut cognoſcamus & diſcernamus à peponibus, ſciendum eſt pepones maiores eſſe, ſtriatos, in ipſa cauitate aquam habentes, carnem molliorem, læuiorem, & inſipidiorem: melopepones autem, duriorem magis, firmam & ſolidam: porrò paruam habent cauitatem cum multis ſeminibus: neque tam grandes ſæpius reperiuntur quàm ipſi pepones, ſuccumq́; iucundiorem habent, & carnem utplurimum albicantem.

cantem. 184

Eſt & alius pepo, qui citrulus à practicis medicis uocatur, quaſi citreolum dicere uelint, quòd citrei mali colorem & formam habeat, eſtq́; quantum audio ſaporis cucumerini. Cuius folia à peponum aut melonum folijs hoc differunt, quòd pluribus inciſuris diuiſa ſint, ueluti in alarum aut pennarum formam. 185

Succurrit hoc loco, ut inter peponum genera adnumeremus eos, ueluti pepones in Melita inſulæ Siciliæ proxima frequentes, quos uulgus Italorum bothecas uocat: reperiuntur enim etiam apud Italos, præſertim in Campania: habent autem folia melonum folijs ſimilia, tamen latiora, florem quoque ſimilem ſed latiorem: fructum uerò multo craßiorem, ſtrijs haud tam facile perſpicuis. Quinetiam pediculum craſſum habent, in quo uidentur maxime à melonibus differre. Cæterum fructus uarij ſunt, alij enim albicantes, alij natura multò uiridiore apparent, qui cum permaturuerunt, incredibilem dulcedinem ori præſtant: Quorum ſucco ardenti febre laborantes ruſtici Melitenſes in potu utuntur. 186

Sunt prætereà etiam alij pepones, quos uulgus uocat, pompons d'hyuer: nos uerò uulgarem quoque dictionem imitantes, pepones hybernos, ſiue mauis hyemales appellabimus: poſſunt enim ad hyemem uſque adſeruari, neque unquam in ipſo ſolo matureſcunt, ſed collecti, & ſolaribus appenſi, tandem maturi & flaui fiunt, ut etiam hyeme gratißimum ſuccum & cibum præbeant: eſt autem fructus eorum minor paulò, quàm peponum

eſſe

eſſe ſoleat. 187

Et quia cucumerum pauloante mentionem fecimus: æquum eſt, ut de ijs etiam diſſeramus. Cucumerem igitur quem uulgus uocat, ung concombre, duplicem faciemus: ſatiuum & agreſtem. Satiuus quidem deſcriptione non eget, atq; ab aliquibus, nempe Columella & alijs, uocatur anguinus à flexibus, quòd inſtar anguis ſit flexuoſus. Agreſtis uerò, uulgo Cucumis aſininus appellatus, folia habet priori ſimilia, minora tamen, & inciſa magis: ſed fructum fert oliuæ ſimilem, paulo maiorem & ſtriatum aliquantulum, qui dum excernitur, ueluti uentoſa ſonat, & ſemen longiſsime iaculatur: cuius ſucco conficitur id medicamentum, quod medici elaterium uocant. Cæterum cucumis Græcis ſicyos dicitur: quod nomen etiam cucurbitæ, & ei inſtrumento quo ſanguinem extrahimus (uentoſam quidam nominant) commune eſt. 188

De cucurbitis autem, hoc loco nihil eſt quod dicamus, etſi fructus ſit eſui commodiſsimus: ſatis enim dictum eſt de ijs in ſuperioribus, ubi de pergulis egimus: applicatur enim cucurbita pergulis camerarijs, potiſsimum ea quæ fert fructum lagœnulis ſimilem, quem quidam lagœnulatum uocant. 189

Mala inſana, Barbarus in Dioſcoridis caput 79. libri quarti, de mandragora, ea eſſe dicit quæ ab Italis melezana, à noſtris poma Cupidinis uocantur, pommes damours, de quibus nihil à ueteribus ſcriptum fuiſſe uideo, ſicut hercle multa quondam fuere, quæ hodie uel ignorantur, uel certe non habentur. Mala ergo inſana à frutice uulgari ſunt paſsim naſcente, ut melones & cucurbitæ:

bitæ: pari quoq; cultu, folijs propè ficulneis, flore oblongo, ſpecioſo, candido. Manditur uulgo pomum ex oleo, ſale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc Barbarus. Huiuſmodi autem poma uidimus in hortis Renati Belaij Cenomanenſis epiſcopi, Cardinalis Pariſ. fratris. Sed & folia eius fruticis nobis apparuerunt parte altera ſpinis horrida: atque adeò totus caudex, &. maxime quæ cuppula uulgò uocatur, ſub qua continetur fructus: flos autem pallidior nobis uiſus eſt, potius quàm albus. 190

Conſeritur etiam in hortis frutex humi ſerpens, neq; ſe altius attollens, ex quinquefoliorum genere, fructum ferens eſui gratiſsimum, rubeſcentem, præſertim dum maturuit, nucis auellanæ magnitudine: qui à noſtris æſtate habetur in delicijs, editurq; interdum cum cremore lactis, aut uino, ſaccaro imbuto, uocanturq; fraga, des frayſes, ſuntq; omnibus nota. Virgilius,

Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga.

Seruius grammaticus, neſcio tamen qua ratione, mora terreſtria appellat. Sunt autem quædam fraga, quæ à poëtis montana uocitantur, quòd paſsim in ipſis montibus & ſyluis creſcere ſolent, ut ea ab ipſis terreſtribus, aut ſatiuis diſtinguerent. Quinetiam fragorum quoddam genus nobis uiſum eſt tam odorum, ut nihil odoratius dici poſsit. eſtq; is fructus paulò maior alijs fragis, quorum omnium, quemadmodum & rubi idæi, color duplex conſpicitur: fraga enim ſunt quædam alba, quædam rubra, eiuſdem tamen utraque facultatis. 191

Corianon præterea, quod & Corion, & Coriãdrum

dicitur

dicitur, de la coriandre, in hortis noſtris hodie conſeri cœpit: folia habet ad radicẽ lata, quæ dum percreuerunt, ſunt fœniculo ſimilia: paulo tamen latiora, ac quodammodo flaueſcentia: florem album gerit, ueluti ex quadam umbella parum diuulſa, neq; admodum coacta prodeuntem. Cæterum ipſa planta admodum fœtet, nõ ſecus atq; illa, quam cotylam fœtidam uulgò uocamus: utrique tamen idem odor non eſt: ſemen autem aceto maceratum eſui quamoptimum eſt, alioqui inter uenena à Dioſcoride *enumeratur, ut ſua frigiditate mentem offendere dicatur.* Sed *& coriandri ſemen, ſaccaro conditum cum anyſo, & alijs permultis, pharmacopolæ in ſuis tragematis reponere ſolent: & in bellarijs à nobis editur.* 192

Anyſum autem, de l'aniz, cuius meminit Plinius *lib. 19. cap. 8. & lib. 20. cap. 17. quod & anicetum uocatur, quoniam anethi modo, inquit* Barbarus, *appetentiam ciborum præſtet: planta fœniculo congeneri creſcit, cuius prima folia latiora ſunt alijs: quæ dum ipſa herba in caulem aſſurgit, ſemper minuuntur, ſemenq; ad ipſius fœniculi ſaporem etiam accedit: dulcius tamen: quo utimur ad flatus uentriculi diſcutiendos, optimum autem in* Syria *&* Aegypto *naſcitur.* 193

Cynara, cardui ſatiui ſpecies, cuius ſummitate & ueluti fructu (quem Græci *ſcolymon,* Latini *ſtrobilum uocant, quòd ſit ipſe echynus uel capitulus nuci pineæ ſimilis) in edulijs utimur; atq; hunc quidem* Hippocrates *cocalum uocat: cui dictioni articulus* Arabum, *ſubinde à quibuſdam eſt additus, & alcocalus dictus eſt: deinde uero corrupto articulo, articocalus, uulgo artichault.* Tota

autem

autem planta, atque adeo totus ipſe carduus à Columella cinara appellatur, fortaßis ob id quòd dum ſeritur & excolitur, cineribus maxime gaudeat: ait enim ille lib. 11. cap. 3. Cinaræ ſobolem melius per autumni æquinoctium diſponemus, ſemen commodius circa Calen. Martij ſeremus, eiusq́; plantam circa Calend. Nouembris deprimemus, & multo cinere ſtercorabimus. Quidam tamen malunt cinaram à Cinara puella dictam, quæ in eius ſpeciei carduum mutata eſt. 194

Papauer, etſi in edulijs frequens uſque adeo non ſit: tamen, & quia in noſtris hortis frequentißimus eſt, & quòd eius ſemine plurimum in medicamentis utimur ad ſomnum conciliandum (unde ſoporiferum papauer à Vergilio dictum eſt) prætermittendum hoc mihi non uidetur, ut de eo dicamus. 195

Papaueris igitur (quod Græci Mecon, uulgus uocat du pauot) quatuor genera à Galeno enumerantur: quæ quidem uel à floris colore, uel à folio deciduo, uel à uaſculis & ſemine, inter ſe differunt. Papaueris autem ſatiui, aliud album dicitur, quod & flore & ſemine deprehendi tale eſſe poteſt: eoq́; permultos uti uidimus in iuſculis ad ſoporem concitandum: aliud uero nigrum appellatur, eſtq́; tale & ſemine, & folijs, & floribus, quæ quidem nigricantia apparent: cuius multus & præcipuus uſus eſt in re medica. Eſt & aliud papauer, quod Dioſcoridi & alijs cornutum ſiue corniculatum appellatur: floremq́; luteum gerit, cuius ſiliquæ in extremo ueluti colubri rictum præ ſe ferunt. Quarta papaueris ſpecies eſt, quæ paßim in agris creſcit, dum frumenta meſſem appe-

F tunt

tunt, diciturq́; papauer erraticum aut Rheas, uulgo du ponceau, ou du coquelicoq, folia & ſemen papaueris habet: cæterum rubra, & admodum decidua, ſiliquas etiam multo minores. Illud autem memoria tenendum eſt, omnia papauerum genera, ſingulis annis ſemine erumpere, non ex uetere radice: ſolum papauer corniculatum radice eſſe perpetua, ac ſemine & radice creſcere. Sed iam æquum eſt, ut ad puluinum radicarium deſcendamus.

PVLVINVS RADICARIVS. 196

Abſoluta ea hortuli noſtri parte, quæ ſemina & fructus herbarum quibus ueſcimur, comprehendebat: ſupereſt tantùm ut de ijs diſſeramus, quarum radicibus aut crudis, aut coctis, quotidie in cibis utimur. Ac primum ab ipſa radicula incipiendum. 197

Radiculam Columella, Græci raphanum uel raphanida uocant, Itali uocem adhuc retinentes, un rauanel, Galli, une raue, appellauere: caule uno aſſurgit, ferè arboreo, ut in ruta cernitur: quapropter hoc oleris genus dendrolachana Græci uocant, hoc eſt, ut uertit Gaza oleriarborem, & quaſi olus arboreſcẽs. Cæterum raphani radice cruda, minutim conciſa, cum aqua & ſalis pauxillo, hodie utimur ad prouocandam ciborum appetentiam, & urinas promouendas. Tantum illud notandum eſt: radicum raphani, alias eſſe dulces admodũ, alias ſubacreis, alias omnium acerrimas: quarum ſucco, cum oxymelite, Galenus uſus eſt ad uomitum excitandum. Aliam præterea raphanum agreſtem poſuit Dioſcorides, quam Romanis Armoraciam appellari contendit: folia ſatiuæ ſimilia habentem, multoq́; magis lapſanæ. Creſcit potiſ-

ſimum

ſimum circa margines itinerum, & loca arenoſa. Eſt inſuper alia herba quæ radiculæ quoque nomen apud Latinos *retinuit, ab eius præcipua & utiliore parte, ne quis fortaſſe nominum affinitate hallucinetur: eamq́; Græci ſtruthion uocant: nonnulli lanariam herbam uocauere ab uſu, quòd eius radix, quæ magna eſt, conciſa, purgandis lanis admodum conferat.* Plinius *libro* 24. *capite* 11. Spinoſa *eſt herba, caule lanuginoſo, flore ſpectabili, ſine odore, &c.* 198

Rapum, *ſiue napum, aut rapam* Latini, *Græci gongilida, ſiue gongilem appellant, uulgus uocat, ung nauet, genus oleris in uſu frequentiſſimum apud nos, præſertim in condiendis iuſculis.* Sunt *enim napi ipſis rapis congeneres: Cæterum utriuſque uariæ ſunt ſpecies, quas qui diligentius conſiderare uolet, requirat* Theophraſt. *lib.* 7. *cap.* 4. & Plin. *lib.* 18. *cap.* 13. & 19. Item *de napo* Buniade, Dioſcoridem *cap.* 121. *lib.* 2. 199

Taceo *hoc loco, quòd cyclaminum, ſiue tuber terræ (quem uulgus uocat, des truffes)* Latini *etiam rapum appellauere, quia rapi ſimilitudinem præ ſe fert, ut rapum eſſe dixeris, niſi fructum uideas: naſcitur autem præcipuè autumno, & erumpit per tonitrua, ac quo in loco creſcit, herbam aliam nullam inuenies.* 200

Rapunculus *autem ſiue napunculus, uulgò reſponces, radicula eſt diuitum lautiorumq́; menſis petita, qua potiſſimum tempore quadrageſimali utimur.* Herba *uero ipſa, folia gerit anguſta, in mucronem deſinentia, cauliculos multilateros, florem cæruleum lichnidi herbæ ſimilem, niſi quòd numeroſiores fert rapunculus, appa-*

rentq́; apud nos præſertim circa autumnum. Eam *herbam quidam locuſtam, ſiue pedem locuſtæ appellauere, ab ipſius radicis ſimilitudine: unde etiam exiſtimauerunt* Ioannis Baptiſtæ *cibum in deſerto fuiſſe: nam & locis incultis creſcit: uerìſimile enim non eſt animalibus illis quæ locuſtarum nomen habent, quenquam ueſci poſſe.* Neque uerò *omnino alienum uidebitur, ſi etiam hoc dicamus, quandam eſſe herbam ueteribus incognitam, quæ uulgo ſcrofularia maior dicitur, radice propemodum ſimilem ipſi rapunculo: gratiſsimi item ſaporis, & guſtus iucundiſsimi: cæterum folia diuerſa habentem, quemadmodum in chelidonio deſcripſimus.* 201

Paſtinaca *duplex: agreſtis, quæ &* Daucus *quibuſdam appellatur (cum tamen à* Dauco *differat ſitu purpurei floſculi in medio umbellæ apparentis) uulgus autem noſtrum paſtinacam agreſtem uocat, des panetz. radicem habet caro ſimilem, quam ruſtici pro panace uſurpant, folia utrinque diſtincta per alas.* Eſt *& ſatiua quæ* Columellæ *lib.* 10. *cap.* 4, *edomita appellatur, quam (inquit) ſtaphylinum* Græci *uocant: eſtq́; hæc hortenſis, & latifolia, radice multo craſsiore & iucundiore quàm quæ erratica eſt, & à pharmacopolis* Baucias *appellatur: eſt enim tenuifolia, & radice minore: ſatiuam autem paſtinacam uulgus uocat, des paſtenades, habetq́; folia uitis & ficuum, ſtellatim diſpoſita, florem luteum.* 202

Panacis *autem genera multa ſunt, tum apud* Plinium, *tum etiam apud alios autores, quæ quidem difficilime in noſtrum uſum reduci poſſunt.* Eſt *enim panax, quod heracleoticum dictum eſt, ſiue heraclium, quòd ab* Hercule

cule inuentum ſit: eſtq́; folijs aſperis ad ficulnea tendentibus, herbacei coloris, in ambitu quinquepartito diuiſis, caule ut ferulæ altiſsimo, qui lanugine quadam incaneſcit, flore luteo, ſemine odorato, radicibus multis ab una origine prodeuntibus, ſucco graucolente, qui ſcalpello abraſus, ac deinde in ſole ſiccatus, à pharmacopolis opoponax appellatur: creſcit autem potiſsimum circa aquas. Eſt & panax Aſclepium ab Aeſculapio inuentore ſic dictum: quo nomine unam ex ſuis filiabus appellauit. eſt autem folio maiore quàm feniculus, caule leui, geniculato,&c. uideto Dioſcoridem. Aliud eſt prætereà panacis genus, quod Chironium dicitur, à Chirone centauro medico inuentum. Eſtq́; folio amaraci, flore aureo, radice parua, breui & odorata. Quinetiam ea herba quæ Dioſcoridi Liguſticum appellatur,quòd in Apennino Liguſtico creſcat circa Genuam,panacis ſpecies eſſe creditur:eſt enim huic ſimilima: atque ob id ab indigenis panax appellatur:radice autem & caule heracleotico panaci ſimile eſt,caule tenui,geniculato: folijs ſertulæ campanæ,quæ Græcis melilotos dicitur,du melilot: mollioribus tamen,& odorantibus circa umbellã,in qua ſemen eſt longum, durum, amarum, ſecundæ ſpeciei Dauci conueniens. Quod autem pharmacopolæ corrupte leuiſticum appellant, de la leueſſe, id ne crediderís eſſe idem cum liguſtico Dioſcoridis, quod & Galenus Libyſticum appellat: id enim Ruellius noſter,uir incomparabili doctrina & eruditione præditus, & rei herbariæ omnium longe peritiſsimus, putat eſſe uerum Smyrnium Dioſcoridis, tota enim planta myrrham olet: Smyrnium autem

uerum, Manardus, ſingulare quoddam noſtri temporis ornamentum, putat eſſe id quod uocamus petroſelinum Macedonicum, ut prius iam dictum eſt. 203

Carus, ſiue caros, ſiue carum, cari uulgò, des carottes, radicem etiam nobis iucundiſsimam præbet, qualis eſt paſtinacæ: rubram tamen, interdum etiam coloris buxei, quæ cum aceto & oleo ac ſale editur acetarij uice: prius tamen cum uino cocta, aut inter cineres. Cæterum umbellam etiam paſtinacæ ſimilem gerit. 204

Siſaron Græcis, Romanis ſiue Latinis (inquit Dioſcorides, Siſer) id eſſe putant omnes quod nos uocamus, des cheruitz, cuius radix elixa aut frixa eſui nobis eſt gratiſſima, præſertim circa quadrageſimæ tempus. 205

Cepa cepæ, ſiue cepæ ceparum, lachrymoſum olus, multiplex, ſed omnium uires eædem: tantum enim ex nationibus diſcrimina ceparum petita ſunt, quæ Theophraſtus lib. 8. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. 20. latius docuerunt. Sunt enim aliæ dulces, aliæ acres, quædam item albæ, & quædam rubentes. Sunt & cepollæ ab antiquis appellatæ, cepis quidem minores, quas uulgus noſtrum appellat, des ciboulles, quarum folijs ternis, interdum etiam quaternis tantum uti ſolemus in acetarijs, ad frigidorum olerum qualitatem emendandam. Sed & quæ paulo maiores ſunt cepæ, quarum folijs & radice uſus eſt in condimentis, puto à noſtris appellatas, des ciuotz ou des oignonnettes. Marſica enim ſimplex quæ ab Hermolao deſcribitur, habetq́; radicem ampliorem & ſolam, atque ob id à ruſticis, inquit, unio appellata eſt. ſanè eam eſſe puto quam noſtri, ruſticam illam uocem imitantes

tes, appellauerunt, oignon, quaſi unionem dicere uoluiſſent. Cæterum, quæ cepæ ſunt albæ & recentes, mitiores eſſe ſolent: quæ autem ueteres & flauæ, acriores. 206

Allium item, quod Græci ſcorodon uocant, uulgus noſtrum, des aulx, non contemnendum in ruris honore & hortorum diſciplina locum inuenit: honeſtum enim ac gratum ruſticæ plebi obſonium: quapropter etiam à Columella inter hortorum delitias annumeratur libro XI. *capite* 3. *Vlpicum, inquit, quod quidam allium punicum uocant, Græci autem aphroſcorodon appellant, longè maioris eſt incrementi, quàm allium: idq́; circa Calendas Octobris, antequam deponatur, ex uno capite in plura diuidetur: habet enim uelut allium plures cohærentes ſpicas, eæq́; cum ſint diuiſæ, liratim ſeri debent, ut in puluinis poſitæ, minus infeſtentur hyemis aquis. Hæc ille. Quibus uerbis, & quid ſit ulpicum, & quid allium cognoſcas. Cæterum eſt & allium ſylueſtre, quod paßim in pratis creſcit, uocaturq́; Græcis ophioſcorodum, quaſi ſerpentis allium. Scorodopraſſum autem aliud eſt allium porracei generis, de quo prius in porro diximus. Atqui uarias alliorum differentias, ut enumerare difficile eſſet, ita certè nimis longum & prolixum, quàm inſtitutum noſtrum expoſtulat. Itaque qui hæc deſiderabit, habeat in promptu neceſſe eſt Plinium, Dioſcoridem, & Theophraſtum. Tantum illud addam, poſtremis diebus apud nos quorundam ſtudioſorum diligentia, inuentam fuiſſe illam herbam, quæ quia confricata allium quadantenus redoleat, à Græcis ſcordion appellata eſt, à*

 Latinis

Latinis uerò trixago paluſtris, quòd locis paluſtribus potiſsimum creſcat, hactenus quidem incognita. nam & pharmacopolæ huius loco aliam herbam, & facultate, & figura longè omnium diuerſiſsimam uſurparunt, quæ Barbaro ſcorodotis appellatur: nihil enim habet ſcordio ſimile, præterquam quòd allium redolet. Scordion enim multo minus eſt, & folia chamedryos gerit, quæ uulgo uocatur, de la germandree. 207

Bulbus Græcis ſiue bolbus, cibus Veneris irritamento potius quàm uitæ utilis: quo tamen ad prouocandam appetentiam utimur, unde uulgo nomen retinet, des appetitz. Latini Aſcalonitas uocant, quod etiam nomen uulgus retinuit, des eſchalottes. Martialis multis in locis ſalaces bulbos appellat: quod & ex illo epigrammate facilè conijcitur:

Cum ſit anus coniux, & ſint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm ſatur eſſe potes.

Eſt etiam bulbus agreſtis, cuius flore ruſticæ mulierculæ in ſuis coronis utuntur, quem Græci Condion uocant. Quinetiam alius eſt bulbus, qui lanoſus dicitur, & in litore frequens: inter cuius primas tunicas, inquit Marcellus, & id quod manditur, tam uera lanæ eſt ſimilitudo, ut ex ea ueſtes confici poſsint. Quinetiam alius eſt bulbus, uomitorius appellatus, ad differentiam bulbi cibarij. eſtq; folijs nigris, radice allio ſimuli, & uomitum ciet. Sunt & alia permulta bulborum genera ab eorum magnitudine, colore & figura petita, quæ qui diligentius cognoſcere uolet, requirat Theophraſti librum octauum de plantarum hiſtoria, & Plinium, apud quem Gallia Remenſis

hoc

hoc nomine laudatur, quòd bulbis plurimum abundet, ſponte enim illic naſcuntur & creſcunt. 208

Aſphodelus, quæ & haſtula regia & albucus dicitur (uulgus pharmacopolarum corrupto nomine uocat aphrodilorum) inter bulbos à Plinio connumeratur lib. 21. cap. 17. Eſt autem folio porraceo, radice bulboſa, & multiplici, ut interdum ad triginta bulbos producatur, magnitudine, figura, & ſapore ſcyllæ radici ſimilis: quæ eſui erat antiquis cum ficubus, uel cocta inter cineres. 209

Seritur præterea in hortis, radicis nomine, ea herba quæ Græcis helenium (uel quòd ex lachrymis Helenæ nata ſit, uel quòd ab Heleno Troiano inuenta) uulgo autem enula campana, Columellæ Inula appellatur. Eius autem folium eſt latiſsimum, ad ſymphiti folium accedens, de quo prius à nobis dictum eſt: ſed eſt albicans, & parte altera lanuginoſum: florem gerit luteum, radicem craſſam, & amaram, odoris optimi: quæ cum melle aut ſaccaro condîta, aduerſus aëris peſtilentis noxam plurimum ualere dicitur: quo nomine etiam cruda à multis tempore peſtis manditur: & in hortis eius rei gratia conſeritur. 210

Atque hæc erit quartæ hortuli noſtri areæ clauſula: à qua dum recedimus, totam rei hortenſis rationem breuiori, quàm fieri à nobis potuit, ſtylo, ſtudioſis iuuenibus relinquimus: non enim ijs hæc ſcripſimus, qui in re herbaria tam ſunt exercitati, ut tum Græcos, tum etiam Latinos autores omnes, qui de hac re diligentius ſcripſerunt, facilimè teneant. Quapropter etiam medicas her-

bas, hoc eſt quæ medicis ſolis ſunt cognitæ, præterea etiam eas quæ noſtræ regioni familiares non ſunt, omiſimus. Tantum eas adſcripſimus, quæ mediocritas noſtra aut adſequi potuit, aut eruditiſsimi medici Iacobi Syluij, noſtri in hac re præceptoris diligẽtia cognouiſſe. Quod ſi iuuenibus placere uidebimus (ut ſanè placere debebit) futurũ eſt, ut propediem ſeminarium à nobis accipiant, in quo arbores fructiferas, & quibus uiridaria conſeri ſolent, adſcriptas inuenient. Quod ſubinde ſubſequetur uinetum, eadem opera conſcriptum: antiquorum morem in conſerendis ac pangendis uineis exprimens, item uitium genera, atq; adeò herbas quas paſsim in ipſis uineis ſuccreſcere uidemus. Hoc unum præterea lectorem admonitum uelim, pro ſuo candore ſemper ut ſit æquus ac facilis: ſi quid eſt in hoc libello utile aut rectum, id totum & ſuum & ſua cauſa factum exiſtimet. Si uerò quid erratum, aut minus rectè aſſertum, id quidem noſtrum eſſe putet, à quibus humani, ut inquit ille, nihil eſt alienum. Ac ſi id uerum eſt, quod quotidie uidemus, nihil tam expolitum tamq; expurgatum fieri poſſe, in quo nõ ſit aliquid quod damnari ac reprehendi queat: eſt ſanè unde noſtram audaciam tueamur, quãdo huic periculo omnes ex æquo ſubiacent. Si uerò etiam hac ratione calumniatores ſibi minus ſatisfactum putent: conquerant urq; ſe uel quædam non intelligere, uel quibuſdam locis offendi, ſequentes adnotationes legant: quæ ſunt tantùm eam ob rem à nobis poſt iam excuſſum libellum conſcriptæ, ut ijs ſatisfaceremus, quibus res ipſæ haud ſatis explicatæ uidebuntur.

Anno

Annotationes eorum quæ fortaſsis uel minus re-ctè explicata, uel obſcurius tractata ſunt in hoc libello, ne quis calumniæ ſit locus.

In hedera, ubi de helice ſermo eſt, ita habetur (Quarta eſt inter celſas quæ dicitur helix: folia multo minora habens quàm aliæ) ut expleas deſcriptionem, addito (angulata & concinniora) atque intelligito alias eſſe helicis ſpecies, quas ex Teophraſto & alijs requiras, ſi quidem uoles eas pernoſcere.

Paulò pòſt, de herba terreſtri, quæ pro hedera terreſtri falsò ſumitur, ita ſcriptũ eſt (Sunt enim eius folia inciſa magis, & latiora) addito (etiã aſperiora, qualia marrubij nigri, aut potius uiolæ nigræ, rotundiora tamen).

In deſcriptione chelidonij minoris, quæ ſcrofularia dicitur (folio hederaceo minore tamen) addito (tenero & modice pingui) prætereà (radicibus bulboſis) addito, tritici modo coaceruatis, & acribus: præſertim dum locis ſiccis creſcit.

In adianto, uerſus finem clauſulæ, ubi de ſaluia uita ſermo eſt (eſt enim eiſdem uiribus prædita) addito, multo tamen inferioribus.

Poſt deſcriptionem aſplenij, numero 30. (item etiam cyano) intelligito eam herbam, quæ cyanos Barbaro, à colore cyaneo dicitur, quæ uulgò baptiſecula appellatur. non autem cyanum lapidem, qui uulgò lapis laſuli dictus eſt.

In deſcriptione ſentis canis, ita legito (folia habet longè quàm myrtus latiora).

In Rhamno (Rhamnus,ung groſeiller) ne quid abſolutè pronunciatum quis cauilletur: addito ſi uoles (ut multis, etiam doctis placet) deinde uerò cum legis primam Rhamni definitionem, quæ in Dioſcoride eſt, noſtro groſſulario conuenire: haud ita abſolutè intelligito, ut in omnibus conueniat: nam in quibuſdam tantùm conuenire uidetur.

In Liguſtro (fert corymbos nigros) ſic intelligi debet, ut primum quidem uirides ſint, deinde, ubi maturuerunt, nigri.

Matiana quoq;) addito (à multis ſic uocata) nam id nomen ueteribus, atq; etiam doctis quibuſdam noſtri ſeculi eſt ignotum. Præterea in fine deſcriptionis (baccas rubras gerit) addito (racematim diſpoſitas).

In leucanthemo, ne quis hallucinetur, cum diuinauimus eam fortaßis eſſe herbã ex Plinij deſcriptione, quam uulgus Iaſminum (ita enim ſcribendum eſt) uocat: id planè diuinare fuit: nam paucis quidem in rebus Plinij deſcriptio in phalangite ſiue phalangio aut leucanthemo, noſtro Iaſmino conuenit. Itaque noluimus tam abſolutè pronunciare. Legi tamen in Barbaro poſtea, hoc uiolæ genus, Parthis & Perſis antiquitus tantùm fuiſſe cognitum, & nobis hactenus peregrinum: apud quos odoris cauſa poſt epulas gratißima ueniebat. Nam hi fœtentis animæ uirus, multitudine ciborum & ebrietate natum, commendatione odorum accerſita ſummouebant. Quæ res nos admonet, ut ex ea ferè uiola alba compoſitum fuiſſe id unguẽtum intelligamus, quod Dioſcoridi Iaſminum ſiue Iaſme appellatur. Nam & flos ipſe candidus,

atque

atque adeò tota planta nobis etiam uulgo Ieſminum dicitur: diſtinctiones,& harundinaceos parietes opere topiario conueſtiens: ſolium habens in uiridi nigricantem, oblongum, faſtigiatum, mucrone languido,magnitudine roſacei, ſed anguſtum. Cæterum ipſi uiolæ mira eſt odoris ſuauitas.

In deſcriptione roſarum (Quas quidam damaſcenas nominant) addito etiam(coroneolas) nam id nomen Itali ijs roſis præcipuè dederunt.

Ac paulò pòſt, in roſis autumnalibus (Quæ ex caule maluaceo funduntur)ſcribito,eas eſſe folijs hibiſceis,multo tamen maioribus, & aſperioribus.

In uite nigra. Sic legito (Cæterum uitis nigra folio & colore corymborum ab alba differt. habet enim folia hederæ ſimilia) Atque hæc lectio multò facilior tibi uidebitur.

In lupulo (In Flaminia quoque (inquit Barbarus)uulgari nomine lupus reptiuus appellatur) Cuius duæ ſunt ſpecies:quas tu ab Hermolao deſumito. Non enim omnia percurrere poſſumus.

In halicacabo (Eſt prætereà alia halicacabi ſpecies) Ne putes illud tam abſolutè pronunciatum, intelligito, non quidem omnibus ita uideri,ſed multis halicacabi ſpeciem eſſe credi.

In Narciſſo (folio porraceo, &c.) ut deſcriptionem expleas, quando hæc herba pulcherrima eſt, & nobis admodum rara, ita ſcribito (folio porraceo, multò tamen tenuiore & minore:caule herbaceo,glabro,& concauo, altitudine ſupra dodrantem: flore albo per circuitum, in

medio

medio autem croceo, & in aliquibus purpuræ aſpectu).

In *deſcriptione* Baccharis (*folia habet uiolæ ſimilia*) *uiſum eſt nobis poſtea commodius, integram deſcriptionem ſubnectere.* Itaque *hæc erit* (*folia habet aſpera, magnitudine inter uiolam nigram & uerbaſcum: anguloſus illi caulis, cubitali altitudine, aliquatenus aſper, adnata multa habens. florem gerit ex albo purpuraſcentem, odoratum, radix autem illi eſt nigro ueratro ſimilis, odore ferè amomi*).

In Anemone (E*ſt autem duplex. Satiua, quæ florem rubrum habet*) R*ectius legas propter ambiguum ſenſum* (*Satiua, quæ rurſus multiplex eſt, puniceos enim flores quædam habet, quædam uerò albidos, quædã etiam purpureos.* Omnes *autem ſpecies, habent folia tenuiſsima, inciſuris diuiſa: ad terram inclinata, colliculos lanuginoſos*) Videto Dioſcoridem *capite 167. Cæterum ubi ſcriptum eſt erraticam, habere florem cæruleum, ſcito inueniri etiam purpureum.*

In *conſolida minore, quòd à nobis aſſertum eſt, non* id *quidem ex probatis autoribus habuimus: ſed herbarijs quibuſdam illud perſuaſum eſt, & uulgò, multas eſſe conſolidarum ſpecies: quarum minimam aiunt eam eſſe, quæ uulgò dicitur, des marguerittes.* Sunt *autem apud* Dioſcoridem *tantùm duo ſymphiti genera: alterum quidem petreum, de quo ſuo loco egimus: alterum quod ſola appellatione pro maiori ſymphito ſumitur. eſtq́; folio hirſuto, anguſto, oblongo, ad linguæ bubulæ figuram accedente, cuius radix ui aſtrictoria plurimum pollet, ut diximus.* Conſolidæ *uerò mediæ hoc addendum eſt, ue-*

teribus

teribus ignotam fuiſſe, neque hodie quoque omnibus notam.

In Artemiſia, tantùm unam diuiſionem fecimus latifoliæ, & tenuifoliæ. Atqui ne quidquã omiſiſſe uideamur, altera rurſus ſubdiuiſio facienda eſt, atque ita deſcribenda (Duplex quidem Artemiſia: latifolia, & tenuifolia. Latifolia rurſus duplex: quædam enim eſt folio abſynthij, maiore & pinguiore, quædam folijs latioribus & pinguioribus, craßioribus item ramulis. Sed & tenuifoliæ rurſus duo genera: aliud folijs, & floribus tenuibus & exiguis, æſtate florens, ſed cuius flos candidus grauiter olet. aliud omnium exilius, ſingulari ramulo, quæ Artemiſia monocaulon ob id à Græcis appellatur: flore tenui, abundante, & rutili coloris. uincit hæc odoris ſuauitate antedictam).

Origanum, ut uaria ſunt in quibus creſcit loca: ita etiam uariam (hoc eſt difficilem) non ſolum deſcriptionem, ſed etiam opiniones uarias habuit. Quas cum non ſatis apertè in ſuperioribus deſcripſerimus: ne quis de obſcuritate conqueratur: ſic iterum deſcribemus (Origanum multiplex, Heracleoticum, folia habens hyſſopi, umbellam ueluti quædam rotula in orbem circumactam, multifidam, & quaſi diuiſam: ſemen illi in ſummis uirgis, non denſum, non durum. Aliud appellatur Onitis, eſtq; folio priori ſimili, ſed candidiore. Eſt & origanum ſylueſtre, folia antedictorum habens, ramulos ſemipedales, graciles, umbellam anetho ſimilem, in qua flores albi conſpiciũtur. Subortum eſt præterea nouum origani genus, folio ſampſychi, id eſt maioranæ: herbarijs & officinis

nis cognitum : quo occidui aliorum loco utuntur, unde uulgo dictum, marioleine dangleterre, ou marioleine ſauuaige)

In menta, uerſus finem deſcriptionis (Eſt & menta aquatica, quæ Dioſcoridi Siſymbrium dicitur, eſtq; duplex) atq; huius genera requirito ab ipſo Dioſcoride.

In pulegio ita legito (Sed ad pulegium ueniamus: cuius duplex eſt genus, aquaticum unum, alterum montanum. Aquaticum uulgo pulegium regale dicitur, folia minuta habens, &c.) deinde uerò in montano (flore cæruleo, caule dodrantali, in quo differt à ſerpillo)

In chamæmelo (Græcis anthemis dicitur) addito (Cuius tria ſunt genera, floribus tantùm inter ſe diuerſa)

In praſio (utrunq; marrubium folia mentaſtri habet) addito (præſertim quod balote uocatur)

In portulaca aquatica, quod ſcriptum eſt florem habere ſubrubrum, ita nobis uiſus eſt multis in locis : frequentiſſimè autem cæruleus apparet.

In bipinnella, uerſus finem deſcriptionis, ubi de ſaxifragia ſermo eſt, hallucinati ſumus in flore & aculeo: gerit enim noſtra ſaxifragia florem album, & aculeo caret: quem habet illa quæ geranion Dioſcoridi, officinis collum gruis, ſiue acus paſtoris dicitur. habet enim quædam eius geranij ſpecies folia bipinnellæ ſimilia, florem cæruleum : præterea locis ſaxoſis creſcit. uulgus uocat l'herbe robert.

In Siſymbrio (ſed Sion frigidæ naturæ eſt) ita intelligito, imbecilliorem calorem habere.

In hippolapatho, ne quis reprehẽdat quòd ſcripſimus

dictum

dictum, quaſi lapathum equinum uel equilapathum, quemadmodum Gaza equapium pro hippoſelino conuertit: ita intelligi debet, ut hippolapathum dicatur, quaſi magnum lapathum, à dictione Græca ἵππος, quæ quibus dictionibus præponitur, ijs ſignificationem auget, ut latius præſcripto loco declaratum eſt. Sed hæc, ne quis cauilletur.

In *feniculo dulci (quæ quidem dulcedo ineſt ſemini) addito (& toti plantæ) ac paulò pòſt, de minore feniculo (& minora folia habet, quàm feniculum commune) adde (ad folia anethi accedentia).*

In *cucumere aſinino (folia habet priori inciſa magis) legito (aſpera) ut ſunt ſanè, nam inciſuræ parum apparent.*

Quæ ſuperſunt, Lectoris beneuoli iudicio, & æquitati committimus.

FINIS.

INDICES DVO LATINARVM & Gallicarum uocum, quæ in hoc libello explicatæ reperiuntur, quorum numerus, ijs numeris reſpondet, qui ſuo ordine per totum libellum conſperſi ſunt, & in fine ſententiarum adnotati, uerſus inferiorem marginem. Quòd ſi in principio ſententiæ, id quod quæris, ſeſe prima fronte tibi non offerat, legenda erit tota ſententia, ne illud etiam ignores.

A

Abrotanum mas 121
Abrotanum fœmina 122
Abſynthium 123
Abſynthium ponticũ 124
Abſynthium marinum, & Romanum 124
Abſynthium Santonicum ibidem
Acantha 151. & 169
Acetarium 144
Acetoſa 152
Acicula 154
Ἀκρώδρυα 157
Acuta ſpina 41
Adianton 28
Adminicularia uitis 67
Adonidis & Heſperidum horti 11
Aizoon 27
Alba hedera 22
Alcanna 42
Alcea 151
Allium 206
Allium punicum ibidem
Althea 149
Amaracus 125
Amaranthus 117
Ambroſia 136
Ambubaia 146
Ambulationes 44
Ambulationes tectæ 47
Ambulatiões ſubdiales 48
Ampelopraſſum 179
Ampelos agria 68
Andrachne agria 27
Anemone 118
Anethum 142
Anguina cucurbita 76
Anyſum 192
Aphroſcorodon 206

Apiaſtrum 140
Apium 177
Aqua roſacea 60
Area 80
Area coronalis 92
Area eſcaria 180
Area odorata 120
Area olitoria 143
Arearum ſectio 86
Areola 83
Areator 81
Armel 136
Armoracia 197
Artemiſia 126
Articocalus 193
Aſaron 111
Aſparagus 157
Aſphodelus 208
Aſplenum 29
Atraphaxys 173
Atriplex ibidem

B

Bacchar 111
Baccharis ibidem
Bacchica hedera 22
Balote 139
Balſamina 71
Balſamita 159
Barbotina 124
Baſilicon 133
Βάθος 35
Batis, baticula 155
Batus 35
Batus Idæus 39
Baucias 206
Bedegar 37
Berberis 41
Berula 159
Beta 174
Bipinnella 154
Biſmalua 149
Blaptiſecula 93
Blitum 176
Borago 168
Bothecæ 185
Branca urſina 151. & 169
Braßica 172
Braßica marina ibidem
Bryonia, Bryonias 69
Bryonia nigra 70
Bryton 72
Bubonium 115
Bugla 119
Bugloſſa 168
Bulbus 207
Bulbus uomitorius 207
Buxetum 62
Buxus, buxum 62

C

Calamintha 127
Calendula 110
Canina roſa 37
Canirubus 36
Capillus Veneris 28
Capparis 156
Cardamum 158
Cardamine 159. & 160
Cariofilli 108
Carus 203
Caules hortenſes 4
Cedrus 64
Cedrides 64
Celſa hedera 22
Cepa 205
Cepolla ibidem
Κῆπος 2
Κηπωρὸς 5
Κηπουρικῆ 12
Cerephyllum 169
Chamæbatos 38
Chamæcyſſos 22
Chamædrys 206
Chamæmelum 136
Chamecipariſſus 122
Characias, charancias 71
Chelidonium minus 25
Chelidonia 25
Chondrylla 145
Chryſolachanum 173
Cicerbita 147
Cichorion 146
Cinara 193
Circion 168
Citrago 140
Citrulus 184
Clauſuræ & munitiones hortorum 19
Clepſydra 15
Cocalus 193
Κολοκύνθα 74
Conſerere hortum 13
Conſerere locum ibidem
Conſolida maior 119
Conſolida media 119
Conſolida minor ibidem
Corianon 191
Corolla, Corollarij 95
Coronamenta 93
Coronæ frondeæ 99
Coronæ hybernæ 94
Coronarij 95
Coruda 157
Coſtus 130
Crambe 172
Crambe thalattia ibidem
Crethmon 155

Cretica

Cretica cupreſſus 65
Creſcio 160
Crinon 113
Crinon agrion 114
Criſta marina 155
Crocus 178
Cucumeres 147
Cucumis aſininus ibidem
Cucurbita 74
Cucurbita anguina 76
Cucurbita cameraria ſiue plebeia ibidem
Cucurbita marina ſiue barbara ibidem
Cucurbita ſatiua 75
Cupreſſus cretica 65
Cuſcuta 141
Cyanos herba 93
Cyclaminus 199
Cylindrus 81
Cynoſbatos 36
Cynoſrhodos 37
Cypros 42
Cyſſampelos 23
Cyßimbrinum 129
Κύαρ© 22

D

Daucus 201
Dendrocyſſos, hedera celſa 22
Dendrolachanon 197
Depilatorium 69
Dens leonis 147
Dionyſia 22
Dios anthos 117
Dryopteris 26

E

Ebenotriches 28
Ebiſcus 149
Eleliſphacos 134
Eleoſelinon 177
Empetron 154
Enula campana 209
Epicurus hortorum magiſter 2
Epithymum 138
Equapium 177
Eritiana 172
Eruca 161
Eryſimon 161
Eſcaria uitis 67
Euphroſyne 168

F

Facere hortum 14
Facere duo aut tria ſpatia per ambulationem 45
Faſciculus florum 100
Faſciculus literarũ ibidem

Fatuus ſapor 76
Feniculi genera 171
Filicula 26
Flammula 116
Flos omniũ menſium 110
Floralia 107
Fodere hortulum 16
Foliata 46
Fraga 180

G

Galeria 46
Gariofilata alba 103
Gladiolus 116
Glycea coronaria 97
Gongilis 198
Groſſæ 40
Groſſularium ibidem

H

Halicacabum 77
Hedera 21
Hedera alba 22
Hedera celſa ibidem
Hedera humilis, ſiue terreſtris ibidem
Hedera nigra ibidem
Hedera uitis 23
Hedioſmos 129
Hedipnois 147
Helenium 209
Heliotropium 110
Helix 22
Helxine 23
Hemerocalles 113
Hemionion 29
Herba catti 127
Herba muralis 23
Herba ſabina 65
Herba terreſtris 22
Herba uenti 118
Herbæ uetuſtis hortorum parietibus ſponte adnaſcentes 20
Herigeron 162
Hieroſolymitanum pomum 7
Hippolapathum 167
Hippomarathrum 171
Hippoſelinon 177
Horminum 141
Hortus 1
Hortus inſtructus 10.17
Hortus olitorius 5
Hortus penſilis 8
Hortus riguus uel irriguus 9
Quæ ab antiquis obſeruata in Horto faciendo 18
Horti Adonidis & Heſperidum

ridum 11
Horti Pompeiani, Salluſtiani, Luculliani, &c. 7
Hortenſis 12
Hortulus 7. & 12
Hortulanus 5
Humilis rubus 38
Hyacinthus 108
Hydrolapathum 167
Hypetræ 48
Hyſſopus 131

I

Ibiſcus 149
Illecebra 27
Interualla 85
Intibum 146
Inula 209
Ios 105
Ioſſeminum 58
Iota 174
Iouis barba 27
Iouis flos 93. & 117
Iris 116
Irrigare hortum 15
Irriguus hortus 9
Iuniperus 63
Iunonis roſa 113

L

Labruſca 68
Lactuca 145
Lapathi genera 163
Lapis ſpecularis 47
Lappa maior 169
Lauandula 132
Lauer 159
Λείριον 113
Leontopodion 110
Leucanthemon 58
Leucoia 102
Leucoion candidum 103
Leucoiō luteū 24. & 104
Leuiſticum 177. & 192
Libyſticum 192
Liguſtrum 42
Libanotis 55
Libanotis ſtrax 56
Libanotis ſterilis ibidem
Liliago, Liliaſtrum 114
Lilium 113
Lilium agreſte 114
Lilium conuallis 115
Locuſta 200
Luculliani horti 7
Lupus reptiuus 72
Lupus ſalictarius ibidem
Lupulus 72

M

Maiorana 125

Mala inſana 189
Malua 148
Marathrum 171
Marrubium 139
Mater uiolarum 105
Matiana 43
Matricaria 125
Mecon 195
Meliſſophyllon 140
Melopepones 143
Menta 129
Mentaſtrum ibidem
Meon 171
Miraculoſum pomum 7
Muralium 23
Muſcetō ſiue muſceutō 60

N

Napus 198
Nardus Celtica 132
Narciſſus 109
Naſturtium 158
Naſturtium aquaticū 159
Nectere coronam 96
Nepita 127
Nigra hedera 22
Nigra uiola 105
Nyſia hedera 22

O

Ocymon 133
Olfactoriolum 100
Oleriarbor 197
Oleum de alcanna 42
Olitor 5
Olitorius hortus 5
Olus ibidem
Olus aureum 173
Olus marinum 172
Olus pullum 177
Olus regium 126
Oluſatrum 177
Ophioſcorodon 206
Origanon 128
Orminum 141
Orthocyſſos 22
Ortus 1
Oxalis 152
Oxicanthos 41
Oxilapathum 165
Ozimon 133

P

Pæderos 169
Panacis ſpecies 202
Paniculus 81
Papaueris genera 194
Parietaria 23
Paſtinum 16
Paſtinaca 201
Parthenion 125

Peganon

Peganon 136
Pepones 182
Pepones hyberni 186
Perdiciũ ſiue perdicias 23
Pergula 49
Pergula recta 51
Pergula camcraria 51
Pergulana uitis 67
Perſonata 169
Pes locuſtæ 200
Petroſelinon 177
Peucedanum 171
Phalangion 58
Phlomos 111
Φυλλὰς 46
Phyllitis 29
Platea 80. & 82
Poligonaton 115
Polipodium 26
Pollium montanum 130
Polytrichon 28
Pompeiani horti 7
Poma Cupidinis 181. & 189
Pomũ hieroſolymitanũ 71
Pomum miraculoſum 71
Porrum 179
Portulaca 153
Praſium 128. & 139
Pſeudocoſtus 130
Pſeudomenta 159
Pſeudonardus 134
Pſylotrum 69
Pulegium aquaticum 130
Pulegium regale 130
Puluinus acetarius 144
Puluinus condimentarius 172
Puluinus fructuarius 181
Puluinus radicarius 196
Puluini 54

Q

Querna filix 26
Quernea hedera 22

R

Radicula 197
Raphanus 197
Rapus 198
Rapunculus 200
Reparata 174
Rhamnus 40
ῥόδον 60
Riguus hortus 9
Roſa canina 57. & 60
Roſa francha ſiue incarnata 57
Roſa damaſcena, ſiue moſchata ibidem

INDEX GALLICARVM DICTIONVM.

A

Abſynſe 123
Ache 177
Airè 81
Allee 4
Alluyne 123
Anet 142
Aniz 192
Appetitz 207
Armoiries 108
Armoyſe 126
Arroches 173
Arrouſer ung iardin 15 & 17
Artichault 193
Aſperges 157
Aulbiſſoins 93
Auroeſne 121
Aux 206

B

Bacille 155
Baguenauldes 77
Barbe dieu 162
Baſilic 133
Batteur en granche 81
Bauſme 129
Berceau 51
Berle 159
Binoire 16
Bonnes dames 173
Boucquet de fleurs 100
Boüillon blanc 111
Bourrouches 168
Buglè 119

C

Cabaret 111
Camemille 136
Cappres 156
Carreau 84
Carottes 193
Cedre 64
Ceneſſon 162
Ceterac 29
Chantepleure 16
Chappeaulx 93
Chappeaulx d'hyuer 94
Chappellet 95
Chappeliere 97
Cheruitz 204
Choulz 172
Choulz cabuz ibidem
Ciboules 205
Cichoree 146

Ciuotz 205
Coloquintes 74
Concombre 187
Conſyre 119
Coq 130
Coquelicoq 185
Coquelourdes 93.117
Coquerelles 118
Coriandre 181
Couchè 84
Couleuree 69
Courge 74
Creſſon 160
Creſſon alenoys 158
Creſte marine 355
Cypres 122

D

Dragee aux cheuaulx 133

E

Endiue 146
Eſchalotte 207
Eſclere 25
Eſcrouelles 25
Eſglantier 37
Eſpargoutte 125
Eſpinartz 176
Eſpine uinette 41

F

Fadè 76
Faire deux ou trois tours par lallee 45
Faire ung chappeau 96
Faire ung iardin 14
Fenouil 171
Feu ardent 69
Flambes 116
Fort 123
Framboiſier 39
Frayſes 190
Fueillee 46

G

Germandree 206
Genieſure 63
Giroflees 102
Giroflees blanches 103
Glaiz 116
Groſeiller 40
Guymauues 149

H

Haye 32
Herbe au chat 127
Houblon 72
Hyſſope 131

I

Iardin 2
Iardin en ordre 10
Iardin pres de leau 9
Iardinet 12

Iardinier

Iardinier 5
Ioſemin 58
Iote 174
Ioubarbe 27

L

Labourer ung iardinet 16
Laceron 147
Laictue 145
Lauande 132
Lettron 145
Leueſſe 177
Lierre 21
Liz 113
Lombardettes 174

M

Male tigne 37
Marguerittes 119
Marioleine 125
Marioleine dãgleterre 128
Maſſault 43
Maulues 148
Meliſſe 140
Melon 183
Mente 129
Mettre en ordre ung iardin 17
Menue penſee 106
Mouchouer 100
Muguet 115

N

Naſitort 158
Nauet 198

O

Oeilletz 108
Oignon 205
Oignonnettes 205
Oſeille 152, & 164
Oſeille de Tours 152

P

Pacquet de lettres 100
Panetz 201
Parelle, pacience 163
Paritoire 23
Paſquettes 119
Paſſe fleur 118
Paſſe uelours 117
Paſtenades 201
Pauot 195
Perſil 177
Pimprenelle 154
Piſſe en lict 147
Placè 82
Planche 83
Planter ung iardin 13
Poix de merueilles 77
Pommes damours 189
Pommes de merueilles 71
Pompon 182

Pompons

Pompons turquins ibidem
Pompons ſuccarins ibidem
Pompons d'hyuer 186
Ponceau 195
Porree 174
Porreaulx 179
Pouliot ſauuaige 130
Pourceleine 153
Pourpier ibidem

R

Raue 197
Reiettons 157
Reſponce 200
Romans 174
Ronce 35
Roquette 161
Roſes de hierico 60
Roſes doultre mer 60.148
Roſmarin 55
Rue 136

S

Saffran 178
Saillie 50
Sarriette 135
Sarriette dangleterre 135
Sauinier 65
Saulge 134
Saulge franche ibidem
Serfueil 169
Serpolet 169
Soulſilz 110
Surelle 165

T

Tanaiſie 136
Targon 170
Tin 137
Toute bonne 141
Treille 49
Troeſne 42
Truffes 199

V

Vigne de treille 67
Vigne en friche 68
Villaige 1
Vinette 152
Violiers 102
Violiers blancz 103
Violiers iaulnes 104
Violette 105

FINIS.

ROMA

